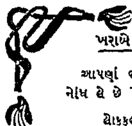
॥ શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથાય નમઃ ॥

અમર તપો—એ સાધુચરિત

સૂરીશ્વરજી

ખરાબે ચડતા નાવને દિવાદાંડી સમાન—

આપણાં ભૂતકાલીન ઇતિહાસનાં પૃષ્ઠો એ મુજબની નોંધ લે છે કે—

લોકકલ્યાણની અખંડ વહેતી નિર્મલ ભાગીરથીમાં, જેઓએ પોતાના મન-વચન અને કાયાના પ્રવાહોને સદાએ વહેતા મૂક્યા છે તે સાધક પુરૂષો સાચે મહાન બની શક્યા છે”

સાચી હકીકત એ છે કે પારમાર્થિક લોકકલ્યાણ એ સ્વના વાસ્તવિક કલ્યાણની સાથે સંકળાયેલ છે સાચી આત્મસાધકદશા આવ્યા વિના પ ના પારમાર્થિક કલ્યાણને સાધવાની ભાવના કે પ્રવૃત્તિઓ સફલ બની શકતી નથી ભૂતકાલીન સાધક પુરૂષો માટે આપણે ઘણુંયે સાંભળીયે છીએ, શ્રદ્ધાભીનાં આપણાં હૈયાં તેમજ ભક્તિનમ્ર આપણા મસ્તકો, એ મહાન પુરૂષોની અનુપમ મહત્તાને, અપૂર્વ સાધકદશાને, વારંવાર નમી પડે છે કારણ–ગમે તેવા કપરા સંયોગોમાં, પ્રતિકૂલ પરિસ્થિતિઓમાં, તે મહાન આત્માઓ સ્વ-અને પરની વાસ્તવિક સાધનાને અખંડિતપણે–અવિરત રીતિયે જાળવી શક્યા હતા જગતના ઇતર આત્માઓ કરતાં આવા પ્રકારની અસાધારણ વિશિષ્ટતા ખરે તે સાધુ પુરૂષોને સમા ધર્માથી મહાન બનાવી શકવાને બસ હોય છે

સ્વર્ગીય સાધુચરિત પૂજ્યપાદ પરમગુરુવર્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજા પણ આવાજ પ્રકારની અનુપમ પ્રતિભાની વિશિષ્ટતાના યોગે મહાન અને લોકોત્તર બની શક્યા હતા આપણી આસપાસના વિષમ અને મુશ્કેલીભર્યા વાતાવરણમા જીવવા છતાં પણ પોતાની આત્મસાધનાના માર્ગમાં નિર્વિઘ્ન આગળ વધનારા અને તેને પૂર્ણશાંતિથી પાર ઉતરી જનારા મહાન પુરુષોની હરોળમા એ પરમારાધ્યપાદ સૂરીશ્વરજી અવશ્ય આગળ આવી શક્યા હતા. આ સાધુચરિત મહાનપુરુષ, આપણી આસપાસમાંજ જીવન જીવી, આપણી વચ્ચેથી પસાર થઈ ગયા. જે આજે એઓશ્રીને આપણી આસપાસમાંથી ખસ્યે સ્થૂલદૃષ્ટિયે સાચે ચારચાર વર્ષોના વ્હાણાઓ વહી ગયા છે પણ સૂક્ષ્મદૃષ્ટિયે વિચારણા કરતાં કહેવુ જોઇએ કે-એ સૂરીશ્વરજી હજીયે આપણી આસપાસમાં જ છે, ખસી ગયા નથી, ખસી શકે તેમ નથી અનેક ભાવુકોના હૃદય મંદિરના દેવ તરીકે એ સાધુચરિત સૂરિદેવ સદાયે જીવન્ત છે કેમકે— તે શાસનપ્રભાવક ગુરુદેવનું વ્યક્તિત્વ કોઈ અનોખુ હતું, તેઓશ્રી માનવ ન હતા પણ દેવ હતા કારણ-માનવતાના સાચા મૂલ્યો તેઓશ્રી પીછાણી શકતા હતા માટેજ લોકજીવનના સંસર્ગમા રહેવા છતાંયે તેઓ શ્રીમદ્ લોકોત્તરજીવનના સાચા અને નીડર સાધક હતા

એથીજ આવા પ્રકારના મહાન અને જગતના સાચા સાધુ પુરુષનુ જીવન એ આપણે માટે-આત્મસાધનના માર્ગે ગતિ કરતા સાધક આત્માઓને માટે અવશ્ય પ્રેરણા દેનાર છે વર્તમાન વાતાવરણમાં વિશેષત ખતાબે ચડતા સાધક જીવનના નાવને માટે એ સૂરીશ્વરજીના જીવન પ્રસંગો ખરેજ માર્ગદર્શન આપવાને દિવા દાંડી સમાન છે

જન્મ જન્મસ્થાન અને સંસારવાસ—

ઝાલાવાડ પ્રદેશના એક ગામમાં એ પુણ્યપુરુષનો જન્મ થયો હતો પૂર્વભવમાં 'ઝીંઝુવાડા'ના નામે ઓળખાય છે મહાગુજરાતનુ

પ્રાચીન તીર્થસ્થાન શ્રીસ્તંભેશ્વરજી કે જે બહુસૈન્યમારિનિવારક દેવાધીદેવ તેવીશમા તીર્થપતિ શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુના અતિપ્રાચીન બિમ્બથી શોભતા અનુપમ જિનમંદિરથી પરિમંડિત છે ઓંઝુવાડાની ભૂમી, તે પવિત્ર અને પ્રાચીનતમ તીર્થસ્થાનની અડોઅડ તદ્દન નજીક જેવી ગણી શકાય તેમ રહેલી છે વિક્રમ સંવત ૧૯૨૪ના કાર્તિકશુક્લાચતુર્દશીની પુણ્યરજનીએ, પૂજનીય સૂરિજીએ જન્મ લીધો હતો, નવલબાઈ એ તેઓશ્રીની માતાનું નામ હતુ અને પિતાનું નામ શ્રી જુઠાભા હતુ

જો કે જન્મ એ મહાપુરૂષોના જીવનને માટે, કોઈ અસાધારણ ઘટના નથી કેમકે જન્મ લેવો, જીવનને પુરુ કરવુ અને અન્તે મૃત્યુની વેદનાઓને ભોગવવી એ તો પ્રત્યેક સંસારી આત્માઓને માટેનો સામાન્યક્રમ છે, છતાંયે મહાનપુરૂષોના જીવનની એ સામાન્ય ઘટનાઓ અનેકોને માટે માર્ગદર્શક બની શકે છે, મહાન આત્માઓને મહાન બનવાને સારૂ તે સઘળીયે પરિસ્થિતિઓ આદિકારણ તરિકે ગણાય છે એટલેજ આપણે તે પૂજનીય પુરૂષોના જન્મ, જન્મસ્થાન અને જન્મ આપનાર જનેતા વિગેરેને બહુમાનપૂર્વક ૨ાના ભક્તિ ભાવથી વારંવાર પ્રણમીયે છીએ તે પુણ્યપુરૂષનું નામ દીપચંદભાઈ હતુ, તેઓશ્રીના બાલ્યકાલીન સંસ્કારો અમુક પ્રકારની અસાધારણ કોટિના હતા એઓશ્રીના તે કાળની ચોમેરનું વાતાવરણ એ અવશ્ય અનુપમ પ્રકારનું હતું કે જેના યોગે તે દીપચંદભાઈ લોકોત્તર સાધક દશાને પામી અને પચાવી શક્યા હતા દીપચંદભાઈનો બાલ્યકાળ સામાન્યરીતિએ આનન્દ અને અભ્યાસ વચ્ચે પૂર્ણ થાય છે યૌવનના આદિકાળમાં તેઓ સરકારી નોકરીમાં જોડાય છે

મહાન પુરૂષોની સામાન્ય લાગતી જીવનચર્યાઓમાં પણ અવશ્ય મહત્તાની સુવાસ છૂપી છૂપીએ મ્હેકી રહેલી હોય છે તે

પુરૂષોના જીવનની સામાન્ય કારવાઇઓમાં સ્હેજે અસાધારણતાનું વાતાવરણ ગુંજી રહેતું હોય છે દીપચંદભાઇની ગૃહસ્થજીવનની ચર્યાઓ જોકે ઉપરક દૃષ્ટિયે સાધારણ લાગે છે પણ એ જીવનચર્યાઓની આચરણા પાછળ દીપચંદભાઇના મહાન આત્મા કોઈ અલૌકિક વસ્તુની શોધ પાછળ ઘૂમતો રહે છે સરકારી હોદ્દો યૌવનનો આદિકાલ અને અજ્ઞાન તેમજ અમુક વર્ગનો નિસ્સસંગ આ ત્રણેય વિચિત્ર અને પ્રલોભકજનક સંયોગોમાં દીપચંદભાઇનો આત્મા અડગ રહે છે તેઓના જીવનની સાથે જોડાયેલી અમુક પ્રકારની Cttમદશા આવા સંયોગોમાં પણ અખંડ રીતિયે જળવાઇ રહે છે દીપચંદભાઇની માનવતાને, નીમિત્તતાને કે પ્રમાણિકતાને આ સંયોગોમા સ્હેજ પણ આંચ આવી શકતી નથી સાચે જ મહાન પુરૂષોના જીવનની શરુઆત મહાનપણામાંથી થાય છે

ધર્મની આરાધનાના માર્ગે પગલા—

પુણ્યપુરૂષ દીપચંદભાઇ જીવનના બાવીસ વર્ષ એ પરિસ્થિતિમાં વીતાવે છે સંસારની સામાન્ય લીલાઓમાં એમનો મહાન આત્મા આનન્દ માણી શક્યો નથી, આનન્દની સાચી શોધમાં તેઓ તલપાપડ છે પરમાર્થના માર્ગે પ્રગતિ કરવાને દીપચંદભાઇનો આ મા ઝખી રહ્યો છે જો કે જીવનના બાવીસ વર્ષો સુધી, સંસારના સાધારણ વ્યવસાયોમાં દીપચંદભાઇ ગુંથાય છે પરોવાય છે છતાંયે અમુક પ્રકારની અસાધારણ જાગૃતદશાને અવશ્ય દીપચંદભાઇનો આત્મા અનુભવે છે માટેજ દીપચંદભાઇનું એ સંસારી જીવન લોકવ્યવહારોમાં પ્રવૃત્ત અન્ય માનવસમાજ કરતાં અનુપમકોટિનું છે ઉદારતા અને સદાચારની ખુશબો દીપચંદભાઇના સાંસારિક જીવનને ખૂબજ સુવાસમય બનાવી શકી હતી સહિષ્ણુતા અને સદ્ભાવનાના નિર્મલ જલપ્રવાહો સંસારીપણે રહેલા દીપચંદભાઇના જીવનવૃક્ષને સદાયે નવપલ્લવ રાખી શક્યા હતા.

એક સુભાગી પળે દીપચંદભાઈનું જીવનવ્હેણ પલટો પામે છે માટેજ અત્યાર અગાઉ ધર્મની આરાધના માટેની પુણ્ય સામગ્રીઓનો જે રીતિનો સદુપયોગ તેઓ ન્હોતા કરી શક્યા, તે માટે તેઓના હૈયામાં પશ્ચાતાપનો અનલ સળગવા માંડે છે સામાન્યરીતિયે કુલપરંપરાગત જૈનધર્મના પરમારાધ્ય અનુષ્ઠાનો પૂજા પ્રતિક્રમણ વિગેરે પરત્વે તો કે દીપચંદભાઇને પૂર્ણ ભક્તિભાવ હતો, એ ધર્માનુષ્ઠાનોની આરાધનાને માટે તેઓ યથાશક્તિ પ્રયત્નશીલ હતા પણ એ મુજબના ધર્માનુષ્ઠાનોની કુલપરંપરાગત રૂઢ આરાધના તેમના હૈયાને સંતોષી શકી ન હતી, અને એટલેજ તેઓ ધર્મારાધનના માર્ગે પગલાં માંડવાને—વધુ ગતિ કરવાને સદાયે ઝંખતા હતા

એ કાલ પૂજ્યપાદ ચાર્યાંભોનિધિ શાસનપ્રભાવક આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજના શાસનસામ્રાજ્યનો, કહી શકાય તે યુગપ્રભાવક સરિવર જૈનશાસનનું એકછત્રી સામ્રાજ્ય તે સમયે કરી રહ્યા હતા જૈન શ્વે૦ મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાયના ચતુર્વિધસંઘપર તે શાસનપ્રભાવક સૂરીશ્વરજીનું વર્ચસ્વ તે વેળાયે અખંડ અને અવિભાજ્ય હતું સાચેજ તે તેઓ શ્રીમદ્‌ની સર્વતોમુખી યુગપ્રધાનકલ્પતા કહી શકાય શાસનસિદ્ધાન્તો પરત્વેનો અવિહડ અને નીડર અનુરાગ, તેમજ તેને માટેની હૈયાની બહુમાનપૂર્ણરુચિ, એ તેઓ શ્રીમદ્‌ને સાચા શાસનપ્રભાવક અને નિસ્પૃહશિરોમણિ રાખી શકી હતી તેઓ શ્રીમદ્‌ના વિશાલકાય સાધુસમુદાયમાં પૂ૦ સદ્ધર્મોદ્ધારક શાસનપ્રભાવક આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજ્યકમલસૂરીશ્વરજી મહારાજ તેમજ પૂ૦ શાસનપ્રભાવક અજોડ ઉપદેશક ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીમદ્ વીરવિજયજી મહારાજ વિગેરે સુવિહિત મુનિવરો, એ અવસરે અગ્રગણ્ય ગણાતા હતા

પૂ૦ ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીમદ્ વીરવિજયજી મહારાજનો શુભ સંયોગ એક અવસરે દીપચંદભાઈને મળી જાય છે પૂ૦

ઉપાધ્યાયજી મહારાજના એ અનુપમ સહવાસના યોગે દીપચંદભાઈનું જીવન પલટાવા લાગે છે "ધર્મારાધન એજ માનવજીવનનું મૂલ્ય છે, માનવજીવનની મહત્તા એ નિર્ગતિ ધર્મની આરાધનાના યોગેજ છે" એ ગુજભના પરમ સત્યોનો પરિચય દીપચંદભાઈને પૂ. ઉપાધ્યાયજી મહારાજના ઉપદેશથી થવા માંડે છે અને એના યોગે દીપચંદભાઈએ એ નિશ્ચય કર્યો કે-' કોઈપણ રીતિયે મારે મને મળેલી યોગ્ય સામગ્રીઓને ધર્મારાધનના માર્ગે ત્રિકરણ યોગે જોડી દેવી જોઈએ '

ઉપાધ્યાયજી મહારાજા ચકાસે છે—

મહાન પુરુષોના અનેક પ્રકારના અનુપમ કોટિના ગુણોમાંથી તેઓનો આ એક વિશિષ્ટ ગુણ હોય છે કે-તેઓનું વિચારબળ સંપૂર્ણ શક્તિમાન અને સફળ હોય છે એટલાજ માટે સફળ વિચાર બળ ધરાવનારા મહાન આત્માઓ જે શુભ વિચારણાની માત્રામાં પરોવાય તે વિચારણા કાયિક અને વાચિક પરિણામને શીઘ્રતાથી પામી શકે છે એ મુજબ દીપચંદભાઈ પણ ધર્મની આરાધના માટેના પોતાના શુભસંકલ્પને પૂ૦ ઉપાધ્યાયજી મહારાજની સેવામાં નમ્ર-વિનિતભાવે રજૂ કરે છે પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મહારાજ પુણ્યશાળી દીપચંદભાઈની એ મુમુક્ષુવૃત્તિને અનેક રીતિયે શાસ્ત્રીય ચકાસણીથી ચકાસે છે અને એ ચકાસણીમાં છેવટ સુધી મહાભાગ દીપચંદભાઈ અડગ રહે છે

સંસારત્યાગની કઠીનાઈ સંયમી જીવનના વ્રત-અનુષ્ઠાનોની દુષ્પાલના વિગેરેથી જ્યારે દીપચંદભાઈનું અડગ આત્મબળ ચળતું નથી એટલે પૂ૦ ઉપાધ્યાયજી મહારાજ પુણ્યશાળી દીપચંદભાઈને સંયમની આરાધના માટે યોગ્ય તરિકે ઓળખી કાઢે છે 'પ્રતિજ્ઞાના નિર્વાહને માટેની અખૂટ ધીરજ અને પૂર્વસેવિત પાપ પ્રત્યેનો તીવ્ર-પશ્ચાતાપ' એજ જૈનશાસ્ત્રીય દૃષ્ટિયે વ્રત આરાધન માટેની યોગ્યતા છે "હમેશાના અભ્યાસનાયોગેજ આ-

ત્માઓ સાધુ યા શ્રાવકધર્મની આરાધના કરવાને યોગ્ય છે, અને અભ્યાસ કે પરિચય વિનાના તદ્દન અયોગ્ય છે" એ મુજબની એકાન્ત માન્યતા શાસ્ત્રીય સત્યથી ઘણીજ વેગળી છે

વિ૦સ ૧૯૪૬ના માગસર સુદી પાંચમના શુભમૂહૂર્તે ઘોઘા મુકામે પૂ૦ઉપાધ્યાયજી મહારાજના શુભ હસ્તે દીપચંદભાઇ શ્રીપારમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યાનો સ્વીકાર કરે છે સંસારના પૌદ્ગલિકપ્રલોભનોને દૂર દૂરતર હડસેલે છે, આત્મ-ચેતનશક્તિને પ્રગટ કરવાને સારૂ દુનિયાની સામે નવો જંગ ખેલવાની શરૂઆત કરે છે જે યૌવન કાળની મદમસ્તી અનેકોને દેખતા મીટાવી આંધળા કરી મૂકે છે, વિવેકના પથથી ભ્રષ્ટ બનાવી માર્ગ ભૂલ્યા રખડુ જેવા બનાવે છે તે જ યૌવનકાળના ઉંમરે પણ મૂકતા દીપચંદભાઇ, મોહ અને મિથ્યાત્વાના અંધાપાને મીટાવી વાસ્તવ ચક્ષુઓને મેળવી શકયા માર્ગ ભૂલને શોધી પાછા પરમાર્થ માર્ગે વળી શકયા

પરમ ગુરૂદેવ ચરણે અનન્ય સમર્પણ

દીપચંદભાઇ, આજથી એક નવાજ માર્ગને એ જગતના અંધ સાધનમાર્ગો કરતા એ ખૂબ જ કપરો અને કાંગળો છે છતાંયે અનન્ય સમર્પણભાવ જે આત્માઓએ ત્રિવિધયોગે સ્વીકાર્યો છે, તે પુણ્યશાલી આત્માઓને માટે જિનેશ્વરદેવે પ્રરૂપિત કરેલ આરાધનાનો માર્ગ અવશ્ય સરર બની રહે છે પૂ૦ પરમગુરૂદેવ ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીમદ્ વીરવિજયજી મહારાજની શીતલ છત્રછાયાના આશ્રયે ભાગવતી દીક્ષાના સ્વીકાર બાદ, મહાભાગ દીપચંદભાઈના જીવન અને વેષના પરિવર્તન આવ્યુ અત્યાર અગાઉ દીપચંદભાઈ એ મુજબના સાંસારિક નામથી ઓળખ પામતા તે મહાપુરૂષની ઓળખ પૂ૦ મુનિરાજ શ્રીદાનવિજયજી મહારાજ એ રીતિની થવા લાગી

મુનિવર શ્રીદાનવિજયજી મહારાજના અત્યાર અગાઉના મન-વચન-કાયાના છૂટા પ્રવાહો હવે એકત્ર બન્યા એટલે એ

ત્રિવિધ યોગના પ્રવાહો તેઓશ્રીએ પોતાના પરમગુરુ ઉપાધ્યાયજી મહારાજના ચરણે વહેતા કરી મૂક્યા એજ કારણે પૂજ્ય ગુરુદેવને પરમ વિનેય તરીકે પોતાના જીવનને સંપૂર્ણ રીતિયે સમર્પિત કરી દેવાની અનુપમ ધીરતા એ મહાત્મા અખંડિતપણે સદાને માટે જીવતી રહેવા પામી હતી વિનય વૈયાવૃત્ય નમ્રતા સહૃદયત ઉચિતવૃત્તિ અને ધીરતા એ વિગેરે વિશિષ્ટ લોકોત્તર ગુણો, પરસ્પરના હરિફાઇપૂર્વક તે મહામુનિને ખૂબજ ઉત્કર્ષતાથી ખીલી ઉઠ્યા હતા વૈયાવૃત્ય અને ગુરુભક્તિનો ઉત્તમગુણ તેઓશ્રીમાં ખૂબ અજબ કોટિનો હતો, સાધુજીવનને ઉપયોગી એવાં દરેક વૈયાવૃત્યનાં કાર્યોને તેઓશ્રી નિઃસંકોચપણે ઉત્સાહ પૂર્વક કરી લેતા

સ્વ-પર સિદ્ધાન્તોનું ઉંડુ તત્વસ્પર્શી જ્ઞાન, અને સાથે પૂ૦ તારક ગુરુદેવ ઉપાધ્યાયજી મહારાજ પ્રત્યેના હૃદયગત બહુમાનપૂર્વકની અખંડસેના' આ બન્ને દુર્લભયોગોની પ્રાપ્તિ મહામુનિશ્રીદાનવિજયજી મહારાજના જીવનમા અપૂર્વ અને અસાધારણ હતી ગુરુદેવ શ્રીઉપાધ્યાયજી મહારાજ પરત્વેના હૃદયગત બહુમાનને આ મહામુનિશ્રીએ કપરામાં કપરા અને કડક સમયમાં પણ વિકટ પરિસ્થિતિઓનો સામનો કરીને જાળવી રાખ્યુ હતું આ અતિશયોક્તિ નથી પણ સાચી હકીકત છે કે- મુનિવર શ્રીદાનવિજયજી મહારાજએ ગુરુમહારાજ ઉપાધ્યાયજી મહારાજના જીવનની છેલ્લી ઘડિઓ સુધી પણ પૂર્ણ ભક્તિભર હૈયે તદ્દન નમ્રતા ભરી જે સેવાઓ કરી છે, તે તત્કાલીન સમસ્ત સાધુસમુદાયમાં સાચેજ આદર્શ અને અનુપમ કોટિની ગણી શકાય તેમ હતી.

<u>યોગોદ્વહન અને પન્યાસપદ</u>

અખંડ આજ્ઞાપાલન સ્વપર સિદ્ધાન્તવેદિતા અપ્રમત્તસંયમવૃત્તિ વિગેરે વિશિષ્ટ ગુણોને લેઇને પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મહારાજ મહામુનિ શ્રીદાનવિજયજી મહારાજમાં પદને મેળવવાની અને તેને સંપૂર્ણ

રીતિયે ભરવી શકવાની શક્તિઓ જોઈ શક્યા એટલે તેઓશ્રીએ, પરમચારિત્રપાત્ર પન્યાસજી મહારાજશ્રીચતુરવિજયજી મહારાજ શુભ આશ્રયે, મહામુનિ શ્રીદાનવિજયજીને યોગોદ્વહન કરવાની આજ્ઞા આપી પૂજ્ય પરમક્રિયાપાત્ર સુવિહિત પન્યાજી મહારાજ શ્રીચતુર વિજયજી મહારાજની છત્ર છાયામાં પૂ૦ મુનિરાજ શ્રીદાનવિજયજી મહારાજએ ભગવતી સૂત્ર વિગેરે સૂત્રોના યોગોદ્વહન પૂર્ણ કર્યો

એ મુજબ નિર્વિઘ્નતાથી પન્યાસપદના યોગોનું વહન ગૃહ્યું થતાં વિક્રમ સંવત ૧૯૬૨ના માગસર સુદિ પૂર્ણિમાના દિને, ખંભાત મુકામે પૂ૦ મુનિરાજશ્રી દાનવિજયજીને પન્યાસજી મહારાજ શ્રીમદ્ ચતુરવિજયજી મહારાજએ 'અનુયોગાચાર્ય'ના મહામૂલા પદે અભિષિક્ત કર્યા પોતાના આંગણે ઉપસ્થિત થયેલ એ પ્રસંગને ખંભાતના શ્રીસંઘે ભક્તિપૂર્વકના મહોત્સવથી ખૂબ સારી રીતિયે ઉજવ્યો હતો. પદના યોગે મુનિશ્રી દાનવિજયજી મહારાજના જીવનમાં વધુ ને વધુ લઘુતા અને સહૃદયતા જન્મવા પામે છે પદ એ એ મહાત્માને ખૂબ સાવચેત બનાવે છે પદના યોગે જીવનમાં આવતી શાસન પ્રત્યેની જોખમદારીને એ મહાપુરૂષ સમજી શક્યા હતા. પદસ્થ હોવા છતાંયે ગુરૂભક્તિને માટે તેઓશ્રી સ્વયં ચોવીસ કલાક હાજર રહેતા, ગુરૂમહારાજાની સેવા શુશ્રૂષા માટે તેમો પોતે તદ્દન સામાન્ય બની અવિરતરીતિયે સ્વયં મહેનત ઉઠાવતા

પૂ૦ ઉપાધ્યાયજી મ૦નો અન્તિમભાવ—

વિ સં ૧૯૮૫માં ખંભાત મુકામે પૂ૦ ઉપાધ્યાયજી શ્રીમદ્ વીરવિજયજી મહારાજ શારીરિક અવસ્થતાના યોગે તદ્દન સથા રાવશ બન્યા હતા તે વેળાએ મહાત્મા પન્યાસજી મહારાજ અનુપમ રીતિયે અખંડ અહોરાત્રીના ઉજાગરા વેઠીને પણ ગુરૂમહારાજની સેવામાં સદાય હાજર રહેતા ઉદયમાં આવેલ અશાતાની તીવ્ર વેદનીને જ્યારે પૂ૦ ઉપાધ્યાયજી મહારાજ પૂર્ણ સમાધિપૂર્વક ખૂબ

સાવધ બનીને સહના, ત્યારે પૂ૦ ગુરૂદેવના અનન્યભક્ત પન્યાસજી મહારાજ, ગુરૂદેવના સંથારાની પાસે બેસીને ચોવીસે કલાક ગુરૂદેવની શાતાને માટે ઝંખનાઓ સેવતા

પૂ૦ ઉપાધ્યાયજી મહારાજની તે માંદગીની વેળાયે વિશાલ કાય સાધુ સમુદાય ખંભાત મુકામે એકત્ર થયેલ હતો પૂ૦ સદ્ધર્મ રક્ષક આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયકમલસૂરીશ્વરજી મહારાજ આદિ પણ તે સમયે, પૂ૦ ઉપાધ્યાયજી મહારાજશ્રીની માંદગીના પ્રસંગે સપરિવાર પધાર્યા હતા પોતાનો શિષ્ય સમુદાય હાજર હોવા છતાંયે ગમે તેવી પરિસ્થિતિમાં પણ મહામના પન્યાસજી મહારાજ પૂ૦ ગુરૂદેવ ઉપાધ્યાયજી મહારાજની સેવાને એક પલવાર ભૂલી શક્યા ન હતા. આવા ગુરુસેવક વિનેયને ગુરૂદેવ પૂ૦ શ્રીઉપાધ્યાયજી મ૦ની અન્તિમ અવસ્થા ખરેજ મૂઝવી નાખે એમાં આશ્ચર્ય શું ? છતાંયે કર્મના ઉદયની વેળાએ કોઈ શું કરે ? સમર્થ પુરૂષોની શક્તિ પણ એ સમયે કુંઠિત બને છે એ માંદગી જીવલેણ બની, અને પૂ૦ ઉપાધ્યાયજી મહારાજ સમાધિપૂર્વક કાલધર્મ પામ્યા તે અવસર ખૂબ આઘાતજનક હતો પૂ૦ સદ્ધર્મરક્ષક સાધુસમુદાયના માલિક આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયકમલસૂરીશ્વરજી મહારાજ આદિ સૌ સાધુસમુદાયને પૂ૦ ઉપાધ્યાયજી મહારાજનો આ વિરહ ખૂબ સાલતો તેમાંયે પૂ૦ પન્યાસજી મહારાજ શ્રીદાનવિજયજી મહારાજને મન તો ગુરુવિહારનો આ દુઃખદ પ્રસંગ ખૂબજ અકારો થઈ પડ્યો હતો દિવસો બાદ એ પ્રસંગ ભુલાતો ગયો સમાધિ અને શાન્તિ પૂર્વક તેઓશ્રીએ ગુરુવિરહના અકારા ઘાને નરમ બનાવતા ગયા. ૨૯-૭૯ વર્ષો સુધી પૂજ્ય પન્યાસજી મહારાજે જે અનુપમ કોટિનો પૂ૦ ગુરૂદેવ ઉપાધ્યાયજી મહારાજની સેવાપૂજાનો મહાયજ્ઞ આરંભ્યો હતો, તે સાચેજ અનેક વિનેય-મુમુક્ષુજનોને માટે આદરણીય તેમજ ઉપાસ્ય હતો—અને છે

પૂ૦ ગુરૂદેવ શ્રીઉપાધ્યાયજી મહારાજના કાળધર્મ બાદ્ શિષ્ય સમુદાયની સારણા વારણા વિગેરે ગચ્છરક્ષાનુ મહત્કાર્ય તેઓશ્રીના સાથે આવ્યુ. તેઓશ્રીએ જે નિખાલસતા અપૂર્વનિઃસ્પૃહવૃત્તિ અને અખડ સિદ્ધાન્તરૂચિતાપૂર્વક પોતાના સાધુ સમુદાયની રક્ષા કરે છે-યોગ-ક્ષેમ દ્વારાયે જે અનુપમ પદ્ધતિ પૂર્વકનું તેઓશ્રીએ સાધુ સમુદાયનુ પાલન કર્યું છે તે તેઓ શ્રીમ જ કરી શકે શાસનના શાસ્ત્રીય સત્યોની સેવના માટેની અવિહડ તમન્ના પૂ૦ પન્યાસજી મહારાજના જીવનમાં તે કાલે પણ દાંગી દાસીને ભરી હતી લોકપૂજ્ય કે લોકનિંદા તેઓશ્રીના શાસ્ત્રીય સત્યોની રક્ષાના કાર્યમાં તેઓશ્રીની આડે આવી શકે તેમ હતુ નહિ તેઓશ્રી જેટલાજ સરળ સહૃદય તેમજ નિખાલસ અને હૈયાચોખ્ખા હતા તેટલાજ શાસ્ત્રીય સત્યોની સેવનાને સારુ કપરામા કપરા સમયે પણ તેઓશ્રી અડગ અને નીડર રહેતા

વિ સ ૧૯૬૮નો એક પ્રસગ આ અવસરે યાદ આવે છે. શાસ્ત્રીય સત્યોની સેવાને સારુ તેઓશ્રીની અડગ અને ધીર મનોવૃત્તનો આ એક પ્રબળ પુરાવો છે વડોદરા મુકામે તે અવસરે પૂ૦ શાસનપ્રભાવક ન્યાયાંભોનિધિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્‌વિજ્યનદસરીશ્વરજી મહારાજનો મુનિસમુદાય સમેલન રૂપે એકત્ર થયો હતો તે સાધુ સમેલનમાં સાધુ સમાજની અનેક અનિચ્છનીય પરિસ્થિતિનો નિવેડો આણવાને કાંઈ મજબૂત બધારણ કરવાને સારૂ ઠરાવો થવાનુ નિશ્ચિત થયું હતુ એક પછી એક ઠરાવોનું ઘડતર થયુ જે સાધુ સમુદાયની શાસ્ત્રીય મર્યાદાને અનુકૂલ અને સહાયક હોવાને કારણે વિનાવિરોધે પસાર થઈ શક્યુ પણ ત્યાં-તે સમયે કોઈક મુનિ તરફથી બાલદીક્ષાની સામે પ્રતિબધ મૂકતો ઠરાવ મૂકાયો, ભાષણો-પણ થયાં, તે વેળાયે પૂ૦ પન્યાસજી મહારાજશ્રી શાસ્ત્રીય સત્યની રક્ષાને ખાતર અડગ અને ધીર મનોવૃત્તિથી તે ઠરાવન

વિરૂદ્ધમાં કપરા સંયોગોનો સામનો કરીને પણ ઉભા રહ્યા હતા

અને એનાજ પરિણામે એ ઠરાવ નામશેષ બની ગયો હતો, કે જે પૂ૦ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્‌વિજયદાનસૂરીશ્વરજીમહારાજના સુવિહિત સાધુસમુદાયની શાસ્રીય સત્યો માટેની અખંડ જાગતા અને ધીરતાનું પ્રતીકજ ગણી શકાય.

સુવર્ણ જેમ જેમ કસોટીમાંથી પસાર થાય છે તેમ તેનામાં વધુને વધુ પ્રકાશ તેમજ મહત્તા આવતી જાય છે, આ એક સામાન્ય લોકનિયમ છે પૂજ્ય પન્યાસજી મહારાજ માટે પણ તેમજ બન્યું છે મુશ્કેલીઓ અને મુશીબતોનો ડુંગર તેઓશ્રીના સાધકજીવનની ચોમેર ખડકાયેલો રહેતો, જ્યાંયે ધીરતા અડગતા અને વીરવૃત્તિથી તેઓશ્રી, એ સઘળીયે ડુંગરાળ પ્રદેશની ધરતીને લંઘી જાય છે એટલેજ તેઓશ્રી વધુ ને વધુ પ્રકાશવાન તેમજ મહાન બની શક્યા આવા અનુપમ કોટિના શાસનપ્રભાવક મહાપુરૂષની યોગ્યતાના માપને માપીનેજ પૂજ્યપાદ સુગૃહિત નામધેય નિસ્પૃહ શિરોમણિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયકમલસૂરીશ્વરજી મહારાજએ છાણી મુકામે તેઓશ્રીને ચતુર્વિધ સંઘની સમક્ષ મહામહોત્સવપૂર્વક પંચપરમેષ્ઠિના ત્રીજા મહામૂલ પદનો અભિષેક કર્યો તે વેલાયે-તે પૂ૦ આચાર્યદેવશ્રીના શિષ્ય રત્ન મુનિરાજશ્રી લબ્ધિવિજયજી મહારાજશ્રીને પણ તેઓ શ્રીમદે સૂરિપદના સ્થાને અભિષેક કર્યો એટલે વિ સં. ૧૯૮૧ના માર્ગશીર્ષ સુદિ પંચમીના દિને તેઓ શ્રીમદ્ પૂ૦ આચાર્યદેવ શ્રીમ. 'વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજ'ના નામથી પ્રસિદ્ધિને મેળવે છે સૂરિપદપર આરૂઢ થવા છતાંય, પ્રત્યાઘાતી આડંબર, તેઓશ્રીના સાધુ-સંયમી જીવનમાં સ્પર્શી શક્યો નહતો, સર્વોચ્ચ કોટિની નિરભિમાન વૃત્તિથી ખરેજ તેઓશ્રીએ પોતાનું સાધુ-

જીવન અનુકરણીય બનાવ્યું હતું

શાન્તિના ભોગે સિદ્ધાન્તરક્ષા—

પૂ૰ સૂરીશ્વરજી અડગ સિદ્ધાન્તરત હતા શાસ્ત્રીય સત્યોની રક્ષા માટે તેઓશ્રી દરેક રીતિયે તૈયાર હતા શાન્તિને માટે સિદ્ધાન્ત પ્રેમનો ભોગ આપવાને તેઓશ્રી એક ક્ષણ પણ તૈયાર ન હતા. તેઓશ્રી પોતાના જીવનકાલ દરમ્યાન લોકપૂજા કે શાન્તિની ખાતર શાસ્ત્રીય પરમ સત્યોની વફાદારીને કોઈ દિવસે ભૂલ્યા નથી જે શાસ્ત્રીય સત્યોની સેવા ખાતર ઘર કુટુંબ અને અંગત મમ ઘોને તૃણવત છોડી દીધા તે સત્યોની સેવાને ખોટી શાન્તિ કે લોક ખળભળાટથી દૂર કરવી યા ભૂલી જવી એ કાયરતા છે, લોકપૂજાની ભૂખ છે અને પ્રભુધર્મના દૃઢ અનુરાગનો અભાવ છે પૂ૰ સૂરીશ્વરજીનો તે સત્તાકાલ શાસ્ત્રીય સત્યોની સેવા માટેનો તીવ્ર ધર્ષણ કાલ હતો છતાયે તેવા અવસરે સૂરીશ્વરજી ખૂબજ દૃઢ રહેતા પાસે બેસનાર પચાંગ પ્રણિપાત કરી જનાર, અંગત ગણાતાઓની લાજ શરમ કે દાક્ષિણ્યતામાં રહેજ પણ તેઓશ્રી લેવાઈ ગયા ન હતા. અજ્ઞાન લોકોના ખોટા ખળભળાટ ને ધાંધલ કે ધમાલને તેઓશ્રી ધીરતાથી પચાવી શક્યા હતા

શાસ્ત્રીય સત્યોની સેવાના બન્ને પ્રકારો જેવાકે-તે સત્યોનો પ્રચાર અને તેની સ્હામેના આક્રમણોનો પ્રતિકાર'-એ મૂજબના બન્ને પ્રકારોને પૂ૰ સૂરીશ્વરજી પોતાના સત્તાકાલમાં યથાશક્તિ આરાધી શક્યા હતા અને એને અંગે તેઓશ્રીને અનેકોની સાથે વાદ-વિવાદોના પ્રસંગો આવ્યા હતા ત્રિસ્તુતિમતના ઉત્પાદક શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિ તેમજ યતિ-શ્રીધરણેન્દ્રસૂરિ વિગેરે સાથે પૂજ્યશ્રીના વાદ પ્રસંગો એ એના સામાન્ય દૃષ્ટાન્તરૂપ છે

સરળતા અને નિઃસ્પૃહવૃત્તિ—

સરળતા અને નિઃસ્પૃહવૃત્તિ' એ બન્ને ગુણો પૂજ્નીય સૂરિદેવના જીવનમાં અનુપમ રીતિયે ઝગઝળતા હતા અને તેથીજ તેઓશ્રી ગમે તેવા પ્રસંગોમાં પોતાના આચારધર્મને રહેજ પણ આંચ આવવા દ્ય

શક્યા ન હતા તેઓશ્રીની નિઃસ્પૃહવૃત્તિને ઓળખી લેવાને સારૂ આ એક જ પ્રસંગ બસ છે—

વડોદરા નરેશ શ્રીમયાજીરાવ ગાયકવાડ પૂજ્નીય સૂરિદેવને ખાસ મળવાને માટે આમંત્રણ આપે છે પૂજ્નીય ગુરૂદેવ તે આમંત્રણને લાભ દષ્ટિયે સ્વીકારે છે શ્રીગાયકવાડ નરેશ પૂજ્નીય સૂરિદેવનો સત્કાર કરે છે, પૂ૦ સૂરિદેવ નિસ્પૃહતાપૂર્વક તે નરેશને એકાન્ત ઉપકાર દષ્ટિથી ધર્મતત્વના અમૃતનું પાન કરવે છે દેવ-ગુરૂ અને ધર્મની વાસ્તવિક ઓળખ આપે છે મહારાજા ગાયકવાડ તે ચેતાથે પૂ૦ સૂરિદેવના તે ધર્મોપદેશને સાંભળે છે અનાર્યદેશના વાતાવરણમાં જીવનનો વધુ ભાગ ગુજારનાર કેવલ પૌદ્ગલિક ભોગરાગમાંજ શાન્તિ સમાધિ અને સુખ માનનારાઓના સંસર્ગમાં રહેતા વડોદરાનરેશ જેવા રાજવીની સામે એકાન્તે ત્યાગ પ્રધાન ધર્મનો ઉપદેશ બે-ધડકપણે સંભળાવવો એ સાચી નિસ્પૃહવૃત્તિ વિના બની શકતુ શકય જ નથી

સરળતા-હૈયાની નિખાલસવૃત્તિ, એ પૂજ્નીય સૂરિદેવનો અજોડ કોટિનો ગુણ હતો એ ગુણ તેઓશ્રીને નમાભારલ મહત્તા આપવાને માટે બસ હતો

માટેજ વિશાલકાય શિષ્યપરિવારનું સ્વામિત્વ ભોગવવા છતાંયે સ્હેજ પણ ઉન્મત્તવૃત્તિ કે મલીનતા તેઓશ્રીના સાધકજીવનને અભડાવી શકી ન હતી

અન્તિમ કાલની આસપાસ—

એ વાત તદ્દન સ્વાભાવિક છે કે-સમાધિમૃત્યુ એ પંડિત મરણ ગણાય છે, એની પ્રાપ્તિ પુણ્યવાન આત્માઓનેજ થાય છે અનુપમ કોટિની આરાધનાના યોગેજ આ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઇ શકે છે મરણની આસપાસના સંયોગો, વાતાવરણ એ વિગેરે પરથી જીવનની સારી મા નરસી બાજુઓનું માપ નીકળી શકે છે પૂજ્નીય સૂરિદેવનુ મરણ, સમાધિપૂર્વક તદ્દન જાગૃત દશામાંજ થયુ હતુ તે મૃત્યુના પ્રસંગને

અંગે કોઈ પણ પ્રકારની નવી તૈયારીઓ તેઓશ્રીને કરવાની હતીજ નહિ છેતાલીશ છેતાલીશ વર્ષની વિશુદ્ધ રત્નત્રયીની આરાધનાના યોગે, તેઓશ્રી આનન્દ પૂર્વક નિખાલસ હૃદયની ક્ષમાપનાનું પ્રદાન કરી ભક્તહૃદયી વિશાલ સાધુમંડલ, તેમજ ભાવુક શ્રાવક પરિવારની આસપાસમાંથી વિદાય લે છે

એ અન્તિમકાળની આસપાસને શબ્દોમાં અત્ર રજૂ કરવાથી તેઓ શ્રીમદ્‌ના જીવનની મહામૂલ્યતાનો ખ્યાલ આવી શકે તેમ છે એ અન્તિમકાલની આસપાસના પ્રસંગો આ મુજબના છે — રાધનપુર ખાતે પૂ ય સૂરિદેવનું છે તુ ચાતુર્માસ-હતું વિ સ ૧૯૯૧ ની સાલનુ એ ચાતુર્માસ પૂર્ણ આનન્દ અને અપૂર્વ ધર્માંરાધન વચ્ચે સમાપ્ત થયેલ હતું પૂજ્ય સૂરિદેવ તેમજ તેઓશ્રીના પ્રશિષ્ય પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મહારાજા શ્રીમદ્ રામવિજયજી ગણિવર (હાલ પૂ૦ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ) આદિની છત્ર છાયામાં તે ચાતુર્માસ ભાવુક જનસમાજને માટે ધર્માંરાધનની એક અનુપમ મોસમરૂપ બન્યુ હતુ ઉપધાન તપના માળારોપણ મહોત્સવની પૂર્ણાહુતિ બાદ વિ૦ સ ૧૯૯૨ ના માગશર વદિના દિવસોમાં પૂજ્ય સૂરિશ્રી શિષ્ય પરિવારની સાથે રાધનપુરથીવિહાર કરી શ્રી શંખેશ્વરજી તીર્થમાં પધાર્યા

બીજા દિવસની સાંજેતેઓ શ્રીમદે ત્યાંથી વિહાર કર્યો, છેલ્લાં લગભગ દશેક વર્ષની તીવ્ર તપશ્ચર્યાએ પૂજ્યસૂરિદેવના ખડતલ દેહને ગાળી નાખ્યો હતો, વૃદ્ધાવસ્થાને અંગે તેઓશ્રીની શારીરિક શક્તિ મંદ મંદતર થતી જતી હતી છાતીનો દુખાવો તેમજ શ્વાસનું દરદ વર્ષોથી પૂજ્યશ્રીના શરીર સ્વાસ્થ્યને રોકી રહ્યુ હતું છતાંયે તેઓશ્રીએ સયમી જીવનની સાધનાના માર્ગે આવતી દરેક પ્રકારની મુશ્કેલીઓને હસતે વદને અને ધીરહૃદયે વેઠી લીધી હતી અપ્રતિહારને માટેની તેઓશ્રીને અનેક પ્રકારની પ્રતિકૂળતાઓ હોવા છતાંયે, જ્યારે જ્યારે કોઈ ભાવુકજનો, સૂરિજીને નિયતવાસ માટે આગ્રહ

કરતા ત્યારે ત્યારે સૂરિજી સ્પષ્ટ શબ્દોમાં તેને ના જ નકારજ ભણતા
પૂજ્નીય સૂરિદેવના અનન્ય પટ્ટધર પરમવિનેય સિદ્ધાન્ત મહોદધિ
આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ કે જેઓએ
૧૯૯૧ નું ચાતુર્માસ પાટણ મુકામે કર્યું હતું તેઓશ્રી પણ શિષ્ય
પ્રશિષ્યના પરિવાર ની સાથે પૂજ્ય પરમગુરુદેવની સેવામાં શંખેશ્વરજી
મુકામે હાજર થઇ શકયા હતા વિશાળકાય શિષ્ય પ્રશિષ્યના
પરિવારની સાથે પૂજ્નીય સૂરિદેવ ધામા આદરીયાણા થઈ શ્રીમુ
બાઇ પધાર્યા પૂ૦ સૂરિદેવની જન્મભૂમિના ભાઇઓની ભાવભરી
વિનતિઓથી સૂરિદેવ સપરિવાર ત્યાં કેટલાક દિવસની સ્થિરતા કરી

સૂરિદેવની સેવામા શિસ્તપાલન

તે દિવસો દરમ્યાન ખભાતના અગ્રગણ્ય શાસનરસિક વયો
વૃદ્ધ શ્રી કસ્તુરભાઇ તરફથી ખભાત મુકામે ઉદ્યાપનનો ધર્મમહોત્સવ
થનાર હતો અને તે ધર્મમહોત્સવના પ્રસંગ પર પૂજ્નીય સૂરિ
દેવને ખભાત મુકામે પધારવા માટેની વિનતિ કરવાને શ્રી કસ્તુરભાઇ
સ્વયં આવેલ હતા પૂજ્નીય સૂરિદેવની શારીરિક પ્રકૃતિ અમુક
પરિમિત સમયમા એટલો દીર્ઘ વિહાર કરી શકવાને સમર્થ ન હતી,
એટલેજ તેઓશ્રીએ પોતાના મુખ્ય શિષ્ય પરિવારને ખભાત મુકામે
જવાની આજ્ઞા ફરમાવી સાધુચરિત સૂરિદેવનો વિનીત અને સેવા
ભાવી શિષ્યપરિવાર, એ તેઓશ્રીના પરમ સાધકજીવનની દીર્ઘકા
લીન સાધનાનું જ પરિણામ હતું અખંડસેવાભાવી શાસનપ્રભાવક
વિશાળકાય શિષ્યપરિવારનું એકછત્રી આધિપત્ય ખરેજ તેઓશ્રીમદ્
અજોડ અને અનુપમ રીતિયે જીવનપર્યંત ભોગવી શક્યા હતા. કહેવુ
જોઇએ કે– પૂ૦ સૂરિદેવની અનુપમ ગુરુસેવા અને હૃદયની નિખાલસ
વૃત્તિનો એ સાચેજ ફળપરિપાક હતો'

સુગૃહિત નામધેય સિદ્ધાન્ત મહોદધિ પૂજ્ય આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્‌વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ, તેમજ સમર્થ વ્યાખ્યાતા
ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીમદ્ રામવિજયજીગણિવર વિગેરે, તે કાળે

પૂજ્નીય સૂરિદેવના સાધુ સમુદાયમાં મુખ્ય તરીકે ગણાતા હતા પૂજ્ય પરમગુરૂદેવ સરિવરની આજ્ઞાના પાલનને માટેની શિસ્તતા એઓશ્રીમાં અનુપમ અને અસાધારણ હતી જે કે– પૂજનીય ગુરૂદેવની શારીરિક પ્રકૃતિની પ્રતિકૂલતાને કારણે તેઓશ્રીની સેવામાંજ આવા સ યોગોમાં અખિંત રીતિયે રહેવુ એ મનોભાવના પૂજ્નીય સૂરિદેવના સાધુ સમુદાયના મુખ્ય મુખ્ય નાયકોમાં પ્રબળપણે હતી પણ જ્યારે ખુદ પૂજનીય સૂરિદેવે, ખભાત મુકામે જવાની તેઓને આજ્ઞા ફર માવી એટલે તેઓએ તે આજ્ઞાને શિરોધાર્ય માની સ્વીકારી લીધી અને પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્‌વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ તેમજ પૂ૦ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીમદ્ રામવિજયજી મહારાજ વિગેરે શિષ્ય પરિવારે ખભાત બાજૂયે વિહાર કર્યો

આચારધર્મની પાલનામાં અડગતા

'શ્રી દુવાડા એ પૂજ્નીય સૂરિદેવની જ મભૂમિનુ ગામ ગણાય વર્ષોના ગાળા બાદ તેઓશ્રી સ્વકીય વિશાલકાય શિષ્યપરિવારની સાથે ત્યાં પધારેલ એટલે એ સ્વાભાવિક છે કે– ત્યાનો શ્રીસ ઘ, તેઓ શ્રીમદ્‌ને શારીરિક અસ્વસ્થતાના કારણે ત્યાજ સ્થિરતા કરવાને સારૂ ભાવભરી વિનતિઓ કરે' પણ સાધુચરિત પૂજ્ય સૂરિદેવે શ્રીસઘને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં એ વિનતિઓના જુવાબ આપતા એ મતલબનુ જણ વ્યુકે– જ્યાં સુધી શારીરિક પ્રકૃતિ સામાન્ય પણ કાર્ય આપી શકતી હોય ત્યાં સુધી સયમની આરાધનામાં પ્રમત્તભાવ કેમ કેળવાય? વિહાર કરવાની હજૂયે શક્તિ છે તો તે શક્તિનો સદુપ યોગ જીવનની અન્તિમપળો સુધી કાં ન કરી લેવો ?' પૂજ્નીય સૂરિદેવનું આ મુદ્રાલેખનુ કથન તેઓશ્રીની સદાજાગૃત આરાધક દશાનુ મૂર્ત સૂચક ગણી શકાય તેમ છે પૂજ્ય સૂરિદેવની આવા પ્રકારની જાગૃત દશાની પાછળ ભૂતકાળની તીવ્ર સાધકદશાનો ગૌરવભર્યો ઇતિ હાસ રહેલો છે, વર્ષોની જ્ઞાન-દર્શન અને ચારિત્રની સુવિશુદ્ધ આરાધનાના યોગેજ તેઓશ્રી આવી પ્રતિકૂલ શારીરિક સ્થિતિમાં

પણ આત્મની સાવધદશા તેમજ સંયમપાલન માટેની અડગ મનો વૃત્તિ અંતિમ સુધી રાખી શક્યા હતા તેમજ ભક્તજનો-શ્રાવક જનોની લાજ શરમ વિગેરે અનુકૂલ ઉપસર્ગોની લાંબી કતાર સામે, પોતાના અમુક પ્રમાણની અડગ શાસ્ત્રીય સ્થિતિસુસ્તવૃત્તિને અડગ રીતિયે તેઓશ્રી જાળવી શક્યા હતા

પૂ૦ સ્વર્ગીય સૂરિદેવના આવા પ્રકારની આચાર ધર્મની પાલનની અડગતાને અજ્ઞાન-સમાજ ઉગ્રતાના નામથી ઓળખતો. પોતાની અજ્ઞાનતાના યોગે વસ્તુના પારમાર્થિક સ્વરૂપને નહિ સમજી શકતા અજ્ઞાન-ભોળા જનસમાજની કોઇ પણ કાલે આવાજ પ્રકારની દયાપાત્ર દશા હોય છે પૂજનીય સૂરીશ્વરજીના અલ્પ પણ અંગત પરિચયને કે સહવાસને પામ્યા વિના, અમુક અજ્ઞાનતા યા તેવાજ પ્રકારના વાતાવરણના યોગે પૂ૦ સૂરિદેવના આરાધક ભાવને અંગેની આચારપાલનની સખ્તાઇને ઉગ્રતાના નામ નીચે ભદ્રિક જનસમાજને છેતરવાનો પ્રયાસ કેટલીકવાર અમૂકવર્ગ તરફથી થતો છતાએ પૂજનીય ગુરૂદેવ તેવા પ્રતિકૂલ સંયોગોમાંયે સ્હેજ પણ ક્ષુબ્ધ થયા વિના કોઈ પણ પળે પોતાના તેમજ પોતાની નિશ્રામાં રહેતા આશ્રિતોના આચારધર્મની પાલનામાં ખૂબજ સાવધ રહેતા, અને સ્હેજ પણ દૂષણ પગપેસારો ન કરી જાય તે સારૂ અતિ કડક રહેતા, તે પણ સહજ સ્વભાવજન્ય સરલભાવે.

<u>દ્દષ્ટિ આગળ આજ રમી રહી છે—</u>

ઊંઝાથી પોષ વદિ નવમીના દિને પૂજનીય પરમગુરૂદેવે પોતાની સાથના અલ્પ સાધુ-પરિવારની સાથે પાટડી બાજૂયે વિહાર કર્યો એ ક્રમે પાટડીના રસ્તા પર ત્રણ માઇલે આવતા મુકામે પૂજ્ય સૂરિદેવે સ્થિરતા કરી કઠોર તપપાલન અને અડગ આચારધર્મના પાલનમાં પોતાના દેહને હોમી દેનાર પૂજનીય સૂરીશ્વરજીનો ખડતલ દેહ, વિહારના પરિશ્રમને ઝીલી શકવાને સમર્થ ન હતો અને એજ કારણે ત્રણ માઇલના મુકામે આવતા, પૂજનીય

ગુરૂદેવને ખૂબજ પરિશ્રમ પડ્યો હતો ત્રણ માઈલની ધરતી આ અવસરે પૂજનીય ગુરૂદેવને ભારે પડી પરિશ્રમમાં અતિમાત્રા થઇ એક માઇલનો પ થ કપાયા બાદ તેઓશ્રીને મૂર્છા આવી મૂર્છા લગભગ પાએક કલાક ચાલૂ રહી હશે? પૂ૦ સૂરીશ્વરજીની આ ખેદજનક કાયિક પરિસ્થિતિ, ભાવુકજનોને માટે મૂઝવણ ભરી હતી.

જ્યારે થોડીકજ વારમાં કોઇજ ન થયુ હોય તે રીતિયે મૂર્છાને અન્તે તેઓશ્રી સ્વસ્થ બન્યા બાદ તેઓશ્રીએ અધૂરો માર્ગ પૂરો કર્યો શારીરિક સ્વસ્થતા માટેના અન્ય ઉપચારોને અંગે શ્રાવકસંઘે વિનતિઓ કરી જ્યારે તેઓશ્રી અડગજ રહ્યા આવા પ્રકારની ભક્તજનોની વિનવણીઓના પ્રત્યુત્તરમા તેઓશ્રી વારંવાર એ મૂજબનું કહેતા કે-"હવે અવસ્થા છે શરીરનો સ્વભાવ ત્વાજ પ્રકારનો છે એ એનું કાર્ય કરે આપણે આપણુ કાર્ય કરવુ પરમ ગુરૂદેવના આ શબ્દોને સૌ ભક્તજનો એકચિત્તે સાંભળી લેતા, પૂ૦ સૂરીશ્વરજી પોતાની આવા પ્રકારની નાજુક શરીર પ્રકૃતિને જાણી શક્યા હતા અને એથીજ એઓશ્રી આવા પ્રસંગે વારંવાર પોતાની નજીકના સાધુસમાજને એ મૂજબની પોતાની મુસાફરીના અન્તિમની ચેતવણી આપતા કે-

'સાચેજ મારી દૃષ્ટિ આટલાજ પ્રદેશમાં રમી રહી છે, આ આઠ દસ માઇલ જેટલા પ્રદેશથી આગળ મારી દૃષ્ટિ કેમેય જતી નથી.' નજદિકના વાસ્તવિક પણ દુ:ખદ ભાવિકાલને સૂચન કરતુ પૂજ્ય સૂરિદેવનુ આ કથન ગૂઢ હતુ સૌ કોઇ તેનો ઉકેલ આણી શકે તેવી સ્થિતિ ન હતી.

આશ્રિતો પ્રત્યેની સાચી કરૂણા દૃષ્ટિ.

એ દિવસે સાંજે દોઢ માઇલ જેટલો વિહાર કરી, બીજે દિવસે પૂ૦ સૂરિદેવ પરિવાર સહ નેનાબાદ પધાર્યા પૂ૦ સૂરિદેવને પાગડી પધારવાનું હતું કારણ કે પાટડીમાં થનાર ધ્વજારોપણ

મહોત્સવઆદિ પ્રસગોને અગે પૂજનીય સૂરિદેવને ત્યાં પધારવા
માટેની ત્યાંના શ્રીસઘની આગ્રહભરી વિનતિઓ હતી નૈનાબાથી
પાટડી' લગભગ સાત આઠ માઈલ થતુ હશે, પણ એટલો વિહાર
એક સમયે ખીચી નાખવા જેટલી તેઓ શ્રીમદ્‌ની શારીરિક પ્રકૃતિ
સમર્થ–નહોતી અને વચ્ચે આવતા મુકામ પર તેઓશ્રી અને
અન્ય ૭ સાત લગભગ સાધુઓના આહાર પાણીની નિર્દોષ જોગવાઇ
થવી શક્ય ન હતી આ વસ્તુની યથોચિત વિચારણા તે પરમ
કરૂણાનિધાન સૂરિદેવે અગાઉથી કરી લીધેલી હતી અને એટલેજ
તેઓશ્રીએ સહવર્તિ સાધુઓને જણાવ્યુ કે–

'વચ્ચેના ગામમાં ૭–સાત સાધુઓનો નિર્દોષ વ્યવહાર થા
શકે તેવી સ્થિતિ નથી, માટે તમો કેટલાક પાટડી મુકામે જાઓ,
બે સાધુઓની સાથે હું વચ્ચેના ગામમાં મુકામ કરી, ત્યાં આવવાની
ધારણા રાખુ છુ તેઓશ્રીની એ રીતિની આજ્ઞા મુજબ અન્ય
પાંચ સાધુઓ સીધા પાટડી ગના આ પ્રસગ સામાન્ય છે છતાંયે
નોધનીય છે કારણ આવા સામાન્ય પ્રસગો પણ મહાન પુરુષોના
જીવનની મહામૂલ્યતાને સૂચવનારા હોય છે સાધુજીવનના નિર્દોષ
આચારો સ્વય પાલન કરવા અને અન્ય પોતાના આશ્રિત સાધુ-
સમાજને યથાશક્તિ તે કરાવવા માટે તેઓશ્રી સદા જાગૃત રહેતા

પોતાની નિર્બળતા–યા શારીરિક અસ્વસ્થતાના કારણે પોતાને
છૂટકે સેવવા પડતા દોષો, અન્ય પોતાના આશ્રિતોને ચાલી શકતું
ય તો ન સેવવા પડે તે માટે તેઓશ્રી ખૂબજ સાવધ રહેતા આવા
ારની અનુપમ ધર્મસાર્થવાહ વૃત્તિના યોગે તેઓશ્રી વિહાર આદિના
સરે સાધુઓની મડળીને છૂટી છૂટી પાડીને, અપવસ્તિક ગામોમાં
ષ વ્યવહારને માટે યથાયોગ્ય પ્રબધ કરતા

એવા અવસરે અ પવસ્તિના ગામડાઓમાં મોટા વિશાલ સાધુ
યની સાથે વિચરી પોતાની જાતને મહાન સાધુસમુદાયના

ગાવીક કહેવડાવવાનો આત્મઘાતી આડંબર મેળવવાને તેઓશ્રી સ્વપ્ને પણ નહોતા ઇચ્છતા આવા પ્રકારની અનુપમ યોગ-ક્ષેમ વૃત્તિના યોગે, તેઓશ્રી સાથે આશ્રિત સાધુસમાજના નાથ તરિકે જીવનની અન્તિમ પલોસુધી અખંડ રીતિએ રહી શક્યા હતા કરો કટીની વિષમ ઘડીઓમાં પણ તેઓશ્રીના હૈયામાં આશ્રિત સાધુ સમાજને મારેની કરુણા દૃષ્ટિ સદાયે જીવતી હતી

સતત અપ્રમત્ત શીલવૃત્ત—

લગભગ પોષ વદિ બારશના દિને, પૂ૦ સૂરિદેવ પરિવાર સહિત પાટડી સંઘના ભાવપૂર્ણ સત્કાર પૂર્વક પાટડી મુકામે પધાર્યા 'પાટડી' એ ગુજરાત અને ઝાલાવાડની લગોલગમાં આવેલું ગામ છે ગુજરાતના પ્રદેશની છેલ્લી હદ અને ઝાલાવાડના પ્રદેશની શરૂ આતની હદપર આવેલુ આ ગામ ગુજરાત અને ઝાલાવાડ બન્ને પ્રદેશની સરહદપર ગણાય છે ગામની મધ્યમાં ભરચકવસ્તાના બજારની વચ્ચે સુન્દર અને ભવ્ય જિનમન્દિર આકર્ષક રીતિયે રહેલુ છે મંદિરની ઉંચાઇ ઠીક જેવી છે ઉપર અને નીચે એ રીતિયે બન્ને સ્થાનોપર મનોહર જિનબિમ્બો બિરાજીત છે 'પાટડી' મુકામે પધાર્યા બાદ પૂજનીય સૂરિદેવની શારીરિક પ્રકૃતિ પૂર્વ કરતાં ઠીક હતી સ્ફૂર્તિ પણ એક દરે સારી હતી સ્હેજ સ્ફૂર્તિ કે સ્વસ્થતા હોય કે એનો સદુપયોગ કરવાને તેઓશ્રી લગીરે મૂકતા નહિ સવાર બપોર કે સાંજ જ્યારે જુઓ ત્યારે તેઓશ્રી કાઇને કોઇ સ્વ-પર ઉપકારની પરમાર્થ પ્રવૃત્તિઓમાં શશ્વત્ જોડાયેલાજ હોય પાંસઠ વર્ષની વૃદ્ધવયે શારીરિક પ્રતિકૂળતાના સયોગોમા તેઓશ્રી કદીપણ પ્રમાદને વશ નહોતા થયા કોઇક વેળાયે સૂત્ર વાંચન કોઇક વેળાયે હસ્ત લિખીત પ્રાચીન-અર્વાચીન પ્રતોનુ સશોધન એ વિગેરે પ્રવૃત્તિઓ તેઓશ્રીની જીવન ચર્યામાં નિયતજ થઇ ચૂકેલ હતી તે સિવાય પઠન પાઠન મનન, વિગેરે વિશેષ મહત્વની પ્રવૃત્તિઓને પણ દર હમેશ તેઓશ્રી ચાલુજ રાખતા

સતત પ્રવૃત્તિશીલતા તેઓશ્રીના જીવનમાં સારા પ્રમાણમાં સંકળાયેલી હતી. પ્રમાદની અતિમાત્રા તેઓશ્રીને સ્હેજ પણ સ્પર્શી નહોતી એકે છેલ્લા કેટલાયે વર્ષોથી આંખના મોતીયાના અંગે તેઓશ્રીને અન્ય વાંચન લેખનનું કાર્ય ન છુટકે મોળુ કરવુ પડેલુ હતું, છતાંયે અપ્રમત્તદશા જાગૃત હોવાને કારણે સ્હેજપણ અનાવશ્યક પ્રમાદ તેઓશ્રીને આવશ્યક પ્રવૃત્તિશીલતામાંથી ડગાવી શક્યો નહોતો

માનસ્વીકની પ્રભુભિક્તન દૃશ્ય—

પોષવદિ અમાસના મધ્યાહ્ન સુધી પૂ૦સૂરીશ્વરજીની આ સતત પ્રવૃત્તિશીલતા નિયમિત રીતિયે ચાલુજ રહી હતી પાટડીગામમાં તે અવસર ધ્વજદંડ અને યક્ષ-યક્ષિણીની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠાનો મહોત્સવ ચાલુ હતો તે મહોત્સવને અંગેની પૂજા પ્રભાવના—સાધર્મિકવાત્સલ્ય વિગેરેની ધર્મ પ્રવૃત્તિઓ રોજ બરોજ અતિ ઉત્સાહ અને પૂર્ણ ઉલ્લાસ વચ્ચે થઈ રહી હતી પોષવદિ અમાસની બપોર પછી, પૂજ્નીય સૂરીદેવના શરીરે શરદી તેમજ તાવની કસર સ્હેજ શરૂ થઈ બીજા દીવસે તે કસર ચાલી ગઈ, અને સકલશ્રીસંઘના હૈયામાં હર્ષનુ મોજુ ઉછળવા લાગ્યુ માહ સુદિ બીજના દિવસે, મહોત્સવને અંગે જલયાત્રાનો વરઘોડો હતો શાસનપ્રભાવનાના એ અનુપમ પ્રસંગને દરેક રીતિયે ઉજવવાને માટે ત્યાંના શ્રાવકસમાજે ઉલટભેર તૈયારીઓ કરી હતી મધ્યાહ્નના સ્ટાન્ડર્ડ ટાઈમ લગભગ બેના સુમારે વરઘોડો ચઢ્યો હતો. પૂજ્નીય સૂરિદેવ, સાધુપરિવારની સાથે સૌના ઉલ્લાસ અને આનંદપૂર્ણ જયધ્વનિના ગગનભેદી સરોદોની સાથે વરઘોડામાં પધાર્યા

બરોબર બે કલાક સુધી તેઓ શ્રીમદ્ વરઘોડામાં ખૂબ શાન્તિ પૂર્વક ફર્યા વરઘોડાની શોભા અપૂર્વ હતી જૈનજૈનેતર સમાજના ઉલટભેર ધસી આવતા ટોળાનાં નમનોને ઝીલતો તે વરઘોડો મન્દિરની નજદીક બજાર વચ્ચે આવ્યો પૂજનીય સૂરિદેવે, ઉપાશ્રયના આંગણે

ઉભા રહી, સકલસંઘની સાથે રથમાં બિરાજમાન પ્રભુના દર્શન કરી લીધાં અને ત્યાં વધુ સ્થિરતા કરી લયલીન-મને તેઓશ્રીએ વરઘોડાની શોભાને ટીકીટીકીને જોયા કરી પૂજ્ય સૂરિદેવની તે તલ્લીનતા એ, તેઓશ્રીમદ્‌ના જીવનમાં અણધારી અને નવીન જેવી લાગતી છતાંયે કહી શકાય કે-"પૂજનીય ગુરૂદેવ પોતે જાણે પોતાના નજદીકના ભાવિને જ જાણીને માનવલોકના ભાવુક જનસમાજની પ્રભુ ભક્તિને નિહાલીજ રહ્યા હોય એમ લાગતુ ' પ્રભુભક્તિને નીરખવાનો પૂજ્ય સૂરિદેવને માટે એ અન્તમજ પ્રસંગ હતો

કાયોત્સર્ગના સમયે જિહ્વાસ્ખલન—

સંધ્યાનો સમય થયો હતો આશરે સ્ટાન્ટા સાડાછલગભગનો સમય થયો હશે પૂજનીય ગુરૂદેવે સાધુસમુદાયની સાથે પ્રતિક્રમણની આવશ્યક ક્રિયાની શરૂઆત કરી ક્રમશઃ ચૈત્યવન્દન, સ્તુતિઓ, કાયોત્સર્ગ, શ્રમણપ્રતિક્રમણસૂત્ર વિગેરે સઘળુંયે પૂર્ણ સ્વસ્થતાપૂર્વક તેઓશ્રીએ કરી બાદ અતિસાવધ રીતિયે અબ્ભુટ્ઠિયો ખામ્યો, એ રીતિયે લગભગ 'सुअदेवया'ની સ્તુતિ સુધી સઘળીયે આવશ્યક ક્રિયાઓ નિર્વિઘ્ને પાર પડી 'सुअदेवया'ના કાયોત્સર્ગને પારીને પૂજ્ય સૂરિદેવ જ્યાં સ્વમુખે 'सुअदेवया भगवई' નો પાઠ ઉચ્ચારવા જાય છે ત્યાં તે પાઠના શબ્દોનો ઉચ્ચાર કરતી વેલાયે તેઓશ્રીની જિહ્વા સ્ખલનને પામે છે જિહ્વાના આવા પ્રકારના સ્ખલનને પૂજનીય સૂરિદેવ તુર્તજ કળી શકયા હતા અને સહવર્તિ સાધુ સમુદાયને પણ એ વસ્તુની તુર્તજ સમજણ પડી ગઇ હતી એ વેલાયે એ સમજ અસ્પષ્ટપણે પણ રહે છે કારણકે— ગુરૂદેવની જિહ્વાનું સ્ખલન સામાન્ય રીતિયે મહત્તમ હતું '

સુઅદેવયાના કાયોત્સર્ગને પાળ્યા બાદ પૂજનીય ગુરૂદેવે ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કર્યા બાદ 'नमो अरिहंताणं' પદના ઉચ્ચારપૂર્વક તેઓશ્રીએ કાયોત્સર્ગ પાળ્યો અને 'जिस्से खित्ते साहु' એ એ

મુજબ ક્ષેત્રદેવતાની સ્તુતિનો ઉચ્ચાર કરવાને પ્રયત્ન કર્યો પૂર્વના કરતાં જિહ્વાસ્ખલન અતિ પ્રમાણમાં હતું કે જેથી પૂજનીય સૂરિદેવને તે શબ્દોનો મુખથી ઉચ્ચાર કરવાને સારૂ પ્રયત્ન કરવાની જરૂર પડી અતિશ્રમ લેવા છતાંયે ક્ષેત્રદેવતાની સ્તુતિના પદો લગભગ તેઓશ્રીના મુખદ્વારાયે અનુચ્ચરિતજ રહેવા પામ્યા આ પરિસ્થિતિ તેઓશ્રી સહજ કળી શક્યા હતા એટલે તુર્તજ સહવર્તિ સાધુઓને ઉદ્દેશીને તેઓશ્રીએ કાંઇક ભાગ્યા તૂટ્યા શબ્દોમાં ફરમાવ્યુ કે—

મારી જિ હ્વા રખ લ ના પા મે છે તેમ તમ ને લાગ ? મને એવુ કાંઇક લાગે છે હું એક મા ધુની સાથે બાકીની ક્રિયા જૂદી કરી લઉં છુ તમો બાકીની ક્રિયા કરી લ્યો '

<u>સમાધિમય જાગ્રત દશા—</u>

ચિન્તા અને શોકના વાતાવરણની વચ્ચે સૌ સંઘે બાકીની ક્રિયાઓ પૂર્ણ કરી પૂજનીય સૂરિદેવે પણ પ્રતિક્રમણની બાકી રહેલી ક્રિયા તેમજ સંથારા પોરસી વિગેરે ક્રિયાઓ મંડળીથી અલગ એક સાધુની સાથે કરી લીધી એ અવસર લગભગ રાત્રીના આઠનો હશે, પૂજનીય ગુરૂદેવના જિહ્વાસ્ખલનના આ સમાચાર પાટડીના સંઘે દુઃખપૂર્વક જાણ્યા શ્રાવકશ્રાવિકા સંઘના હૈયામાં આ શોકજનક વર્તમાનથી ફાળ પડી સૌ સંઘ પૂજનીય સૂરિદેવની સેવામાં ઉપાશ્રયમાં હાજર થયો રાત્રીના સમય દરમ્યાન અનેક પ્રકારના ઔષધોપચાર પાટડીના સંઘે ચાલૂ રાખ્યા, વૈદ્ય-ડોકટરો આવ્યા અને જિહ્વાસ્ખલનને અંગે લકવાનું નિદાન તેઓએ કર્યું તેમજ તાત્કાલિક ચોક્કસ ઉપાયો લેવાને સૂચવ્યુ રાત્રીના સમયમાં કોઇપણ અન્ય ઔષધોપચાર થઇ શકે તેમ નહિ હોવાથી, શ્રાવક સંઘે ગરમ પાણીના શેકનો ઉપાય ચાલૂ રાખ્યો પૂજનીય સૂરિદેવના છાતી આદિ અંગોમાં શરદીનો ઉપદ્રવ ન થવા પામે તે સારૂ, યુકોલીપ્ટસ તેલનુ માલીસ વિગેરે પણ પ્રાથમિક ઉપાયો સાધુ તેમજ શ્રાવકસંઘે વિષાદપૂર્ણ વદને

ચાલૂ કર્યાં આ ઉપચારોનો વિધિ લગભગ અર્ધો એક કલાક ચાલ્યો હશે તેટલા સમય દરમ્યાન પૂજનીય સૂરિદેવની માનસિક-વૃત્તિ તદ્દન પ્રસન્ન અને સમાધિમય હતી ગભરાટ કે અધીર વૃત્તિનો તરવરાટ તેઓ શ્રીમદ્‌ના ગંભીર અને પ્રસન્ન દેખાતા વદનપર જણાતો જ ન હતો. ફક્ત મ_લ તરફથી થતા ઔષધોપચારને તેઓશ્રી અનપેક્ષવૃત્તિથી નભાવી લેતા

ચોમેરે નીરવ શૂન્યતા હતી પૂજનીય ગુરૂદેવની આસપાસ ભક્તિ ભર્યાં ભક્તોનો સમુદાય વીંટળાઇ વળ્યો હતો. વિષાદ અને દીનતાની ઘેરી છાયા તત્કાલીન વાતાવરણમાં ગમ્ભીરપણે છવાઇ હતી. માની દૃષ્ટિઓ-સેંકડો નેત્રો પૂજનીય સૂરિદેવને ગંભીરતાપૂર્વક નિહાળી રહ્યા હતા તે અવસરે મૌનને તોડીને શાન્તચિત્તે અને વિકસિત વદને પૂજનીય સૂરિદેવે, એ મૂજબ ગંભીર શબ્દોમાં ફરમાવ્યુ —

‘ત્રિ લકુ લ ગભ રા વાની જરૂર નથી અ

શા તા ના ઉ. ય વેદાયે મૂઝવ ણુ શાની ? અ શાતા

ને શાન્તિ થી ભોગવવી જ જોઇએ સૌ સારૂ થ શે ’

પૂજનીય સૂરિદેવ, આટલાં શબ્દોને પણ અતિશ્રમપૂર્વક ઉચ્ચારી શક્યા હતા એ ઉચ્ચાર અસ્પષ્ટ જેવો હતો, તોયે પરિચીત સૌ સમજી શકે તેવુ એ સૂચન હતું તેઓ શ્રીમદ્‌ના આવા પ્રકારની શાન્તિપૂર્વકની હિત શિક્ષાથી સૌ ભાવુકસમાજના મુખપર સ્હેજ હર્ષ અને ઉલ્લાસની આછી છાયા તરવરવા લાગી ‘ સૌ સારૂ થશે ’ એ મૂજબના પૂજનીય ગુરૂદેવના આશ્વાસન-શબ્દોથી સૌના હૈયામાં કાંઇક ધીરતાનો ઉગમ થયો આ સઘળીયે ગંભીર ગણાતી પૂજનીય સૂરિદેવની શારીરિક પરિસ્થિતિમાં, સૌ સકુટુમ્બ ડલ જ્યારે સચિન્ત બ ન્યો હતો ત્યારે તેઓથી તો સદાની જેમ જાણે કાંઇજ ન બનવા પામ્યુ હોય તેમ એની એજ મુખની પ્રસન્નતા અને હૈયાની અન્તર તેમજ બાહ્ય સમાધિમય જાગૃતદશાને

અખંડિત રાખી શક્યા હતા

ધન્ય લોકોત્તર પુરૂષોનીએ લોકોત્તર માનસિક દશાને !!

અન્તિમની સાવધાન સ્થિતિ—

પણ એટલામાંજ તેઓશ્રીની કાયપ્રકૃતિ વધુને વધુ પરિવર્તન પામવા લાગી ૮ કલાકનું વૃત્ત લાગુ પડેલ દદ તે અવસરે વધુ ઉગ્ર સ્વરૂપ ધારણ કરે, તે અગાઉ તેઓશ્રીનું જુનું શ્વાસનું દરદ ઉપડયું શીઘ્રગતિયે શ્વાસ ચાલુજ રહ્યો વાતાવરણમાં વધુ ગભીરતા આવી, સૌ સાધુ-શ્રાવક સમાજના મુખપર વિષાદની વધુ ઘેરી છાયા આ બનાવથી ફરી વળી ઔષધોપચાર ચાલુ હોવા—છતાંયે પૂજનીય સૂરિદેવની કાયિક પ્રકૃતિમાં પરિવર્તન ન આવ્યું શ્વાસનું દરદ વધુ ગભીર બનવા લાગ્યું પૂજનીય ગુરૂદેવને આ પરિસ્થિતિ તદ્દન અસ્પૃશ્ય રહી હતી. સ્હેજ ચિન્તા કે અન્ય વિચારણાઓ તેશ્રીમદ્‌નેજ હતીજ નહિ, સિવાય સમાધિ માટેનું અપૂર્વ આત્મચિન્તન. શ્રાવકસમાજ, ઔષધનાં ઉપચારોને માટે અતિ ઉત્સુકપણે પ્રયત્નો ચાલૂ રાખ્યાજ કરતો, પાલડીની જનરલ હૉસ્પીટાલના ડૉક્ટરને પણ શ્રાવકસમાજે પૂજનીય સૂરિદેવની કાયિક પ્રકૃતિને જોવાને બોલાવ્યા હતા એ ડૉક્ટરે પૂજનીય ગુરૂદેવને સારૂ ઔષધોપચાર કરવાને કહ્યું

શ્વાસોશ્વાસની તીવ્રતાથી પૂ૦ પરમગુરૂદેવે પોતાના જીવનકાલની અસ્તિતાનું માપ કાઢીનેજ રાખ્યું હતું, સમય આવી લાગ્યો હોય એવું સ્પષ્ટદર્શન તેઓશ્રીને થવા લાગ્યું તેઓશ્રીએ તૂટતા શબ્દોમાં ધીરતા અને પ્રસન્નતાપૂર્વક તે અવસરે ફરમાવ્યું કે–'બસ હવે મુસાફરી પૂર્ણ થવા આવી છે સમાધિમાં રાખનારા શબ્દો મને સંભળાવ્યા કરવા હું શુદ્ધિમાં છુ મારાથી બોલી શકાતું નથી'

પૂ૦ સૂરિદેવના આ શબ્દો તેઓશ્રીની પરિચર્યામાં ત્યાં બેઠેલ સાધુ અને શ્રાવકવર્ગના શોકમાં વધારો કરનારા નીવડ્યા સૌના

મુખપર શ્યામતા પથરાઈ ગઈ, વાતાવરણની ગભીરતામાં ઓર વધારો થયો. ડૉક્ટર, વૈદ્ય આદિ સઘળાયે તે વેળાયે પૂ૦ સૂરીશ્વરની આવા પ્રકારની અનુપમ સાવધાન દશાને જોઈને નવાઈને પામ્યા ડૉક્ટર આદિએ, તે વેળાયે ગભર વિગેરે અણાહારી દવા આપવાને સૂચવ્યુ તા'કાલિક ગરમીને આલુવા માટેના તે અણાહારી ઔષધને માટે, ત્યાં રહેલ સૌએ એકમત દર્શાવ્યો પણ તે વેળાયે પુન સૂરિદેવે ધીરે સ્વરે ગ્ગકતી વાણીમાં સૂચવ્યુ કે—

હવે એ બાહ્ય ઉપ ચારો કરવાની જરૂરજ નથી. મને સમાધિ માટે સભળાવવુ ચાલુ રાખશો હું સર્વે કોઈને ખમાવુ છુ

વધુ બોલવાની ઇચ્છા હોવા છતાંયે, બસ આટલા શબ્દોચ્ચાર બાદ તેઓશ્રી કાંઈજ ન બોલી શક્યા છતાંયે હાથના ઇસારાથી આરાધના તેમજ સમાધિ ટકી રહે તે માટે સ્તવન-સ્વાધ્યાયને સાંભળવાને સૂચવતા હતા, સમાધિને અખંડિત રાખવાને સારૂની તેઓશ્રીની ઉત્સુક્તા અતિ પ્રમાણમાં હતી આ સ્થિતિ લગભગ રગ સમય નવ અને દસ મીનીટ સુધી રહી ત્યાર બાદ તેઓ શ્રીમદ્ના નેત્રો મીંચાવા લાગ્યા, બરોબર નવને બાર તેર મીનીટના સમયે એ પૂજનીય સાધુચરિત સૂરિદેવનો આત્મા પૂર્ણ સમાધિપૂર્વક વિશાલકાય સાધુસમાજ અને ભક્તિ-વાસિત અગણ્ય શ્રાવક-શ્રાવિકાસમાજને રડતકતો મૂકીને મર્ત્યલોકમાંથી વિદાય થયો.

અનેક ગુણોમાના બે ગુણો—

પૂજનીય સૂરીશ્વરના મૃત્યુકાળની આસપાસમાંના આ પ્રસગો, તેઓશ્રીના જીવનની અનુપમ સાધકદશાનો સુન્દર ખ્યાલ આપી શકે તેમ છે જીવનભરની ઉત્તમ સાધનાઓના પ્રતાપેજ પૂજ્નીય ગુરુદેવની અન્તિમ ઘડિઓ આ રીતિયે અનુપમ અને અખડ જાગૃત દશામાં પસાર થઈ શકી જીવનભરની તીવ્ર સાધકદશા અને જાગૃત

શ્રુતિ વિના આવી પરિસ્થિતિમાં ધીરતા તેમજ સ્વસ્થતા રહેવી એ લગભગ દુ શક્ય જ કહી શકાય જ્યારે પોતાનો વિશાળ સાધુપરિવાર પોતાથી દુર પ્રદેશમાં હોય અને ફક્ત સાત આ. સાધુના પરિવારની વચ્ચે પોતે મૂકાય, અન્તિમ અવસરના એ વસમા પ્રસંગે સમાધિ અને આત્મભાવની જાગૃતિ રહેવી એ તેઓ શ્રીમદ્‌ને માટે જ સંભાવ્ય ગણી શકાય

તેઓ શ્રીમદ્‌ના જીવનની આ સામાન્ય નોંધને અને શબ્દોમાં રજુ કરવાનું મુખ્ય કારણ, તેઓશ્રીના અસાધારણ વ્યક્તિત્વને સમજવા માટેનું છે તેઓશ્રીના અનુપમ કોટિના ગુણોએ, તેઓ શ્રીમદ્‌માં માટે જ મહત્તા આણી હતી એ સઘળાયે ગુણોનું પૃથ ક્કરણ કરીને તેના વિસ્તૃત વિવેચનમાં ઉતરવાનું સામર્થ્ય મારામાં નથી ત્યારે કહેવું જોઇએ કે—પૂજ્નીય સૂરિદેવના જીવનમાં તાણા-વાણાની જેમ મકળાયેલ ગુરૂપ્રેમ અને અસાધારણ નિખાલસતાએ, તેઓ શ્રીમદ્‌ને સાચે જ વંદનીય વિભૂતિ' તરીકેની કોટિમાં મૂકેલ હતા

સ્વ-પર સિદ્ધાન્ત વેદિતા—

સમર્થ વિદ્વાન અને શાસનપ્રભાવક વિશાલકાય સાધુસમુદાયના જે શિરછત્ર અને એકછત્રી આધિપત્યને 'અખંડ રીતિયે પૂજ્નીય સૂરિદેવ ભોગવવાને ભાગ્યશાળી બન્યા હતા, તેના મૂળ કારણ તરિકે પણ તેઓ શ્રીમદ્‌ની અસાધારણ નિખાલસતા અને મહતાજ કહી શકાય તપોજીવી પૂજ્નીય સૂરિદેવના જ્ઞાન ગુણને અંગે પણ અમુક પ્રકારની વિશિષ્ટતા ચોક્કસ તરવરતી હતી પૂજ્નીય ગુરૂદેવ જે વિષયનો અભ્યાસ હસ્તગત કરે છે તે વિષયનો તેઓ શ્રીમદ્‌નો પડતો બોલ ટકશાલ બનતો. માટેજ જ્યોતિષના વિષયમાં તેઓશ્રીનું જ્ઞાન તેઓ શ્રીમદ્‌નો અનુભવ સૌ કોઇને માટે માન્ય અને સ્વીકાર્ય ગણાતો કોઇપણ કારણે પ્રતિસ્પર્ધીભાવને

પામેલાએ. પણ તેઓ શ્રીમદ્‌ના આ વિષયના અનુભવને પ્રમાણભૂત ગણતા

દીક્ષા પ્રતિષ્ઠા આદિના મુહૂર્તો માટેના લેવામાં ઉઠેલો નિર્ણય પૂજનીય સૂરિદેવનોજ સ્વીકાર્ય ગણાતો જૈન કે ઈતર સમાજના તે વિષયના નિષ્ણાતો અને અનુભવીઓ તેને અંગે પૂજનીય સૂરિદેવની સેવામાં આવીને ચોક્કસ નિર્ણયો મેળવી જતા પરમેષ્ઠિના ત્રીજા મહામૂલ્યવાન જવાબદાર સ્થાનને માટેની અનેક પ્રકારની જવાબદારીઓને અદા કરવાને સારૂ પૂજનીય સૂરિદેવ ખૂબજ કડક અને ઉગ્ર મનોવૃત્તિના હતા એથીજ તેઓ શ્રીમદ્ આચારધર્મની પાલનાને વધુ મહત્વ આપતા અપ્રમાદદશા વિહાર, વિગેરે સાધુ જીવનની સામાન્ય કે વિશેષ આચારપાલનાને માટે તેઓશ્રીએ પોતાના જીવનકાળ દરમ્યાન કદિયે ઉપેક્ષાવૃત્તિ દાખવીજ નથી શરીરનો બાંધો સામાન્ય રીતિયે સ્થૂલ હોવા છતાંયે, વિહાર માટે તેઓશ્રીને રહેજ પણ કંટાળો આવ્યોજ નથી અનેક પ્રતિકૂળતાઓનો સામનો કરીને પણ તેઓશ્રીએ ભારતવર્ષના ચારે ખુણાને પાદવિહારથી પવિત્ર કરેલ હતા પંજાબ બંગાલ રાજપુતાના, મારવાડ મેવાડ માળવા ગુજરાત કાઠીઆવાડ, કોંકણ મહારાષ્ટ્ર વિગેરે સઘળાયે પ્રદેશોની સ્પર્શના પૂજનીય સૂરિદેવે કરી હતી

આટલો સતત વિહાર અને સતત આચારધર્મનું પાલન છતાંયે સૂત્રસિદ્ધાન્તોના અભ્યાસ અને પરિશીલન તેઓશ્રીમદે જીવનની અન્તિમ પળો સુધી ચાલુજ રાખેલ હતા પૂજનીય સૂરિદેવની સ્મરણ શક્તિ પણ ખૂબજ સતેજ હતી, કે જેથી એ પરિશીલનના પરિપાકરૂપે સઘળીયે શાસ્ત્રીય વિગતો પૂજનીય ગુરૂદેવને લગભગ કંઠસ્થ જેવી હતી

વિધિ વિધાનોની બાબતો તેમજ અન્ય પણ અનેક શાસ્ત્રીય વિષયો ને અંગેની સૂચનાઓના પ્રસંગોને તેઓશ્રીમદ્ તદ્દન સ્પષ્ટપણે ઉકેલી દેતા પૂજનીય સૂરિદેવની એ અદ્‌ભૂત સ્મરણશક્તિ અને

સૂત્રસિદ્ધાન્ત તેમજ વિધિવિધાનોને આજની પરિસ્થિતિ પ્રદીપ
મર્મસ્વરૂપ સૂત્ર-સિદ્ધાન્તાદિ વિધિવિધાનો તેમજ અનેક ગ્ર
વિભનોને શાસ્ત્રીય રીતિએ લીધી મારી લોકભાષામાં રજૂ કર્યા
'વિવિધ પ્રશ્નોત્તર'' ભા ૧-૨-૫ ઠા, જૈનસમાજ સમક્ષ રજૂ
પ્રમેય આપણે આજે જેમ શકીએ છીએ. ખાસે જ એ લોકભોગ્ય
સરળ થતાં વાંચન અને મનનથી તત્ત્વરુચિ ધરાવનાર આ દ્રષ્ટિ
અનેક પ્રકારે આરાધનાના માર્ગ પ્રમાણ કરી શકે તેમ છે અને
જૈન સિદ્ધાન્તના રહસ્યને જ્ઞાત કરી શકે તેમ છે

અગાઉના દિવસમાં અમારી —

આજે તો એ પૂજનીય સાધુચરિત મુનિવર આપણી સાથે
પાસમાં નથી. છતાંપણ છેતાલીસ છેતાલીસ વર્ષના અસિધારા વ્રત
અનુપમ સાધુતાની નિર્દોષ અખંડિત આરાધનાને કરી વિ સં
૧૯૯૭ વીર સં ૨૪૬૭ના માઘશુદિ દ્વિતીયાની રવિવારે રાત્રે
રાત ૯ ક્લાકને ૧૨ મીનીટે એ પૂજનીય સાધુપુરુષ આપણી આંખ
પાસેથી વિદાય થયા પણ એઓશ્રીમદ્ તેવા પ્રકારનો મહાન
અને અવિસ્મરણીય ઉપકાર આપણા પર કરીને ગયા છે કે જેનું ઋણ
ભવોભવના સુકૃતરાશિએ પણ અદા કરવું તે આપણા જેવા માટે
મુશ્કેલ તો છે જ. ધર્મારાધના માટે વિષમ ગણાતા આ યુગમાં
પણ અનેક ભાવુકધર્મિ આત્માઓને ધર્મસાધનાના અનુપમ માર્ગે
પ્રેરણા આપી રહેલ જગમકલ્પતરુ પૂજ્યપાદ શાસનપ્રભાવક સિદ્ધા
ન્ત મહોદધિ દ્રવ્યાનુયોગનિષ્ણાત પ્રખર સિદ્ધાન્તાદિ આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્ વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ તેમજ પૂજ્યપાદ પરમ
શાસનપ્રભાવક અનુપમ વ્યાખ્યાતા આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયરામ
ચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ તેમજ પરમશાસનપ્રભાવક સમર્થ વિદ્વાન
ઉપાધ્યાયજી શ્રીમદ્ જંબૂવિજયજી મહારાજ, તેમજ પૂજ્ય
મુનિરાજ શ્રીમદ્ ભગવિજયજી મહારાજ વિગેરે વિદ્વાન સિદ્ધાંતવિ

...ષ્ય-પ્રશિષ્ય સાધુસમુદાય, એ પણ તે પૂજનીય સાધુચરિત ...ગીર્ય સૂરિવરનુ અલૌકિક અને અજોડ સભારણુ છે

પૂજનીય સૂરિદેવના જીવનની કેટલીક વિગતોને સ્પર્શીને ...અન્તે આ રીતિયે આ નિબધ પૂર્ણ કરવોજ રહ્યો તેઓ શ્રીમદ્દના જીવનને લગતી કેટલીયે વિગતો હજીયે અપ્રકટજ રહેવા પામી છે, સાધન અને સયોગોની અનુકૂલતાના અભાવે હાલ આનાજ સતોષ માનવો પડે છે અન્તે પૂજનીય સાધુચરિત સ્વર્ગીય પરમ ગુરૂદેવ સૂરિવરના જીવનના મૂલ્યને મોલવવાને સારૂ એક લેખકની આ પક્તિઓ બસ થઇ પડશે—

' અપૂર્વ જ્ઞાનપ્રિયતા, અસાધારણ વિદ્વત્તા, કઠોર વ્રતપાલન, આ ત્રિવેણી સગમના દૃષ્ટાન્તભૂત શ્રીમદ્-વિજયદાનસૂરિજી, આધુનિક શ્રમણતાના ઇતિહાસમા અગ્રગણ્યમાના એક છે ”

'અમરતપો એ સાધુચરિત સૂરીશ્વરજી”

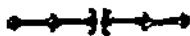
...ર્તિક શુક્લા-૫ સૌભાગ્યપચમી વિ૦સ-૧૯૯૬ વી૦સ-૨૪૬૬,) પૂજ્યપાદ પરમશાસનપ્રભાવક આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજયરામચન્દ્રસૂરિ—વિનેયાણુ
મુનિ કનકવિજય
ભૂલેશ્વર, લાલબાગ, મુબાઈ-૪
તા ૬-૧૧-૩૯ ગુરૂવાર

પૂ. આચાર્યશ્રી વિજયદાનસૂરીશ્વરજી જૈનગ્રન્થમાલા

પ્રાપ્તિસ્થાન-મા. હીરાલાલ રણછોડભાઈ, ગોપીપુરા—સુરત

ગ્રન્થાંક નામ	કિંમત
૧ મૌન એકાદશી કથા પદ્ય	૦—૧—૦
૨ યવરાજર્ષિ કથા પદ્ય	૦—૧—૩
૩ શ્રી શ્રીપાલચરિત્ર પદ્ય	ભેટ
૪ શ્રીઉપધાન વિધિ	ભેટ
૫ શ્રીસામાયિકસૂત્ર વિધિસહિત	ભેટ
૬-૭-૮ શ્રીનિશીથચૂર્ણિ સભાષ્ય [સાઈકલોસ્ટાઈલ કોપી]	
૯ શ્રીપ્રતિક્રમણ સૂત્રપદ વિવૃતિ	૦—૬—૦
૧૦ શ્રીયોગશાસ્ત્ર [આન્તરશ્લોક અને ઉપયોગિશ્લોકયુક્ત]	ભેટ
૧૧ શ્રીપિંડવિશુદ્ધિ સટીક	૧—૧૮—૦
૧૨ શ્રીજિનગુણગાન અમીધારા સ્તવનાવલી	ભેટ
૧૩ વિવિધ પ્રશ્નોત્તર ભાગ બીજો	ભેટ
૧૪ સુનંત ઋષિ કથા	ભેટ
૧૫ લઘુપ્રવચનસારોદ્ધાર	ભેટ
૧૬ આવશ્યક નિર્યુક્તિ દીપિકા [શ્રી માણિક્યશેખરસૂરિકૃત]	
૧૭ પ્રાચીન સજ્ઝાય કર્ણિકા	૦—૨—૦
૧૮ સ્વાધ્યાયદોહન [પ્રાચીનસૂરિકૃતબ્ધ જિનસ્તવનાદિ સંગ્રહ]	
૧૯ પ્રાચીન સજ્ઝાય તથા પદસંગ્રહ ભા ૧ લો	૦—૧૨—૦
કુબેરદત્તા (ગુજરાતી)	૦—૧—૦
રાજર્ષિપ્રસન્નચંદ્ર ,,	૦—૧—૦
આદર્શ આર્યા ,,	૦—૧—૦
નવસ્મરણસૂત્ર	૦—૧—૦

પૂ. સકલાગમરહસ્યવેદી પરમગીતાર્થ સૂરિપુરંદર આચાર્યદેવ

શ્રીમદ્ વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજા

જન્મ વિ. સં. ૧૯૨૪   દીક્ષા વિ. સં. ૧૯૪૬

સૂરિપદ વિ. સં. ૧૯૮૧   ☆   સ્વર્ગગમન વિ. સં. ૧૯૯૨

પૂ. સકલાગમરહસ્યવેદી, પરમ ગીતાર્થ સ્વ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્

વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ

શ્રીમાન્ સરકાર મહારાજા સાહેબ શ્રી

સયાજીરાવ ગાયકવાડની

ઉત્કટ ઇચ્છાથી ખાસ તેમને "લક્ષ્મીવિલાસ" રાજમહેલમા

સંભળાવેલા વ્યાખ્યાનોનો સાર

: પ્રથમ ભાગ

વ્યાખ્યાન પહેલુ

દેવ-ગુરૂ-ધર્મનુ
સામાન્ય વર્ણન

मगलाचरणम् ।

भवबीजाङ्कुरजनना, रागाद्या क्षयमुपागता यस्य ।
ब्रह्मा वा विष्णुर्वा, हरो जिनो वा नमस्तस्मै ॥ १ ॥

અર્થ-સંસાર રૂપ બીજના અંકુરાને પેદા કરવાવાળા જે રાગદ્વેષાદિક તે જેમના ક્ષય થયા છે—એવા દેવ નામથી બ્રહ્મા હોય, વિષ્ણુ હોય, અથવા મહાદેવ હોય કે જિન હોય, જે હોય તેમને નમસ્કાર થાઓ.

શ્રીમાન્ ગાયકવાડ સરકાર મહારાજા તથા સભ્યજનો!

આપની ધર્મવિષયક શ્રવણાભિલાષા થવાથી અમો આનંદિત થયા છીએ ગુરૂકૃપાએ મને જે કંઈ પ્રાપ્ત થયેલું છે, તેમાંથી હું કાંઈક કહેવા માગુ છુ એ વિષયનો વિચાર કરવો તે તો આપ સત્પુરૂષોને આધીન છે, માટે આપ શાંતપણે શ્રવણ કરશો તથા યોગ્યાયોગ્યનો વિચાર કરશો

१-महादेवस्तोत्रम्

ધર્મની વિમુખતા અને પાપની રસિકતાથી દુ ખ

આ દુનિયામા જીવોને જે કાંઈ સુખ-દુ ખાદિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેના કારણો તપાસીશુ તો પૂર્વકૃત-કર્મ અથવા ઉત્કટપણે કરેલા વર્તમાન કર્મ યોજ આપણી નજરે જોવામા આવશે આ વાત અનેક મહાત્માઓ તરફથી પણ ચોક્કસ થઈ ચૂકેલી છે, છતાં શ્રદ્ધા વિનાના જીવોના વર્તન વિપરીત જોવામા આવે છે જેમકે-

"धर्मस्य फलमिच्छन्ति, धर्मं नेच्छन्ति मानवा ।
फल पापस्य नेच्छन्ति, पाप कुर्वन्ति सादरा ॥ १ ॥"

ધર્મથી સુખ અને પાપથી દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે, એ સર્વસામાન્ય સિદ્ધાંત છે છતા લોકો સુખની ઇચ્છા તો જરૂર કરે છે, પરતુ ધર્મના વર્તનથી ઘણાજ દૂર રહે છે દુ ખની ઇચ્છા કરતા નથી ને પાપ કરતા પાછુ વાળીને જોતા પણ નથી એવા લોકોને સુખની પ્રાપ્તિ ક્યાથી હોઈ શકે? એ ઘણું વિચારવા જેવુ છે

હવે સામાન્યપણે ધર્મનું કારણ કયુ છે, તે આપણે વિચારીએ -

"श्रूयता धर्मसर्वस्वम्, श्रुत्वा चैवावधार्यताम् ।
आत्मन प्रतिकूलानि, परेषा न समाचरेत् ॥ १ ॥"

મહાત્માના આ વચનથી આપણે વિચારવાનું એ જ છે કે-આપણા આત્માને પ્રતિકૂલતાથી જેવુ દુ ખ થાય છે તેવુ પ્રતિકૂલતાથી બીજા જીવોને પણ દુ ખ અવશ્ય થાય છે જ એ પ્રતિકૂલતાથી આપણે તેમને અવશ્ય બચાવવા, એજ સામાન્યપણે ધર્મનો સાર ગણાય આ વચનનો વિચાર કરી જોતા, રાજ્યનીતિને અને સામાન્ય નીતિને અગીકાર કરીને એ પ્રમાણે વર્તવાથી ગૃહસ્થોને પણ સારો લાભ થવાનો સંભવ છે

૧-મહાભારત

કર્યાં કર્મ ભોગવ્યા વિના છૂટકો નથી

અપરાધી જીવોને ન્યાયપૂર્વક યોગ્ય શિક્ષા કરવી એ નીતિ છે, પણ નિરપરાધી જીવોને ઘાતાદિકથી દુખી કરવા એ તો નીતિથી પણ બહાર ગણાવુ જોઈએ ઘાતાદિક કરનારને તેનું ફલ ભોગવવુ જ પડે છે રાજા હોય કે રક હોય પરતુ તેમા કોઈનો કશો પણ ઉપાય ચાલે તેમ નથી ' સુભાષિત-રત્નભાડાગાર "માં કહ્યુ છે કે -

" जात सूर्यकुले पिता दशरथ , क्षोणिभुजामग्रणी ।
सीता सत्यपरायणा प्रणयिनी, यस्यानुजो लक्ष्मण ॥
दोर्दण्डेन समो न चास्ति भुवने, प्रत्यक्षविष्णु स्वयम् ।
रामो येन विडम्बितोऽपि विधिना, चान्ये जने का कथा ॥१॥"

અર્થાત્-જે મહાત્મા સૂર્યકુલમા ઉત્પન્ન થયા છે, જેમના પિતા દશરથ છે અને જે સવ રાજાઓમાં અગ્રેસર છે સત્યમા તત્પર એવી સીતા જેની સ્ત્રી છે તથા લક્ષ્મણ જેમના નાના ભાઈ છે, પોતે પ્રત્યક્ષ વિષ્ણુ રૂપ છે જેની ભુજાના બળ સમાન બીજુ કોઈ બલવાન નથી, એવા જે રામચદ્રજી-તેમની પણ કમરાજાએ વનવાસાદિક અનેક પ્રકારની વિડમના કરી, તો પછી બીજાઓને માટે તો કહેવુ જ શુ ?

આ વાક્યથી પણ એ જ વાત સિદ્ધ થાય છે કે-કર્યાં કર્મ આગળ કે પાછળ ભોગવ્યા વિના છૂટકો નથી માટે મહાત્માઓએ આપણને જે જે અનીતિઓથી દૂર રહેવા ફરમાવ્યુ છે, તે તે અનીતિઓથી શકયતાના પ્રમાણમા આપણે આપણો બચાવ કરવો, એ જ આપણા કલ્યાણનો ખરો માર્ગ છે

દેવસ્વરૂપ સબધી વિચાર

તે માર્ગ તેના પ્રવર્તકોથી જ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી એ પ્રવર્તકોના સ્વરૂપને જાણવાની આવશ્યકતા છે એ માર્ગના મુખ્ય પ્રવર્તક

એ છે પ્રથમ પ્રવર્તક પરમદેવ તરિકે ઓળખાય છે તે અને બીજા તેમના કથનાનુસાર વર્તન કરનારા તથા લોકોને તેવી પ્રવૃત્તિ કરાવનારા સાધુના સ્વરૂપથી ઓળખાય છે તે આ દેવ-ગુરૂએ કથન કરેલો માર્ગ તે ધર્મ. એ ધર્મ શી વસ્તુ છે, તે આ ત્રણેનું સામાન્યપણે સ્પષ્ટીકરણ કરવાથી જાણવામા આવી શકશે

દેવ શબ્દનો અર્થ અનેક પ્રકારે કરી શકાય છે, પરતુ જે પરમ તત્ત્વને પ્રકાશ કરનાર દેવ, તે જ પરમ દેવ છે જેમના વિશ્વાસથી જેમના વચનોનો સ્વીકાર કરી સુવિવેકી દુનિયા પ્રવૃત્તિ કરી રહી છે તે દેવ કોણ હશે ? તેમના વર્તન વિષે તથા તેમના સ્વરૂપ વિષે આપણે કેવા પ્રકારે જાણી શકીયે ? કારણ કે-તે પરમ દેવમાથી હાલ કોઈ પ્રત્યક્ષ જોવામા આવતા નથી ૧૪૪૪' ગ્રથના કર્તા શ્રીમદ્ હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે 'લોકતત્ત્વ નિર્ણય"મા કહ્યુ છે કે-

"प्रत्यक्षतो न भगवानृषभो न विष्णु-
रालोक्यते न च हरो न हिरण्यगर्भः ।
तेषां स्वरूपगुणमागमसप्रभावात्
ज्ञात्वा विचारयत कोऽत्र परापवादः ॥ १ ॥"

આ વચનથી સિદ્ધ થાય છે કે-શ્રી ઋષભદેવ વિષ્ણુ મહાદેવ બ્રહ્માદિ કોઈ દેવ પ્રત્યક્ષ નથી માત્ર તેમનુ સ્વરૂપ, તેમના ગુણ, તેમના તરફથી પ્રવૃત્ત થયેલાં આગમો (શાસ્ત્રો) થી જ આપણે જાણી શકીશુ અને તેમના આપ્ત-અનાપ્ત(સર્વજ્ઞાસર્વજ્ઞ)પણાનો વિચાર કરી શકીશુ એ વિના બીજુ કાંઈ પણ સાધન નથી

હવે એ દેવના સામાન્ય લક્ષણો કહ્યા પછીથી જો નિષ્પક્ષપાતપણે એ સંબધમાં વિચાર કરવામા આવશે તો, જરૂર તેના યોગ્યાયોગ્યપણાનો વિચાર કરી શકાશે સામાન્યપણે શ્રી જિનમંડનગણિ કૃત "કુમારપાલ પ્રબધ"માં દેવના લક્ષણો એવા કહ્યા છે કે-

"अन्नाणकोहमयमाण,–लोहमायारइअअरइअ ।
निद्दासोअअलिया,–वयणचोरीयामच्छरभयाइं ॥ १ ॥

"पाणिवहपेमकीडा, पसंगहासा य जस्स इइ दोसा ।
अट्ठारस विप्पणट्ठा, नमामि देवाहिदेवं तं ॥ २ ॥"

અર્થાત્-અજ્ઞાન, ક્રોધ મદ, માન લોભ માયા, રતિ અરતિ, નિદ્રા શોક, અસત્ય ચોરી મત્સર, ભય, પ્રાણિવધ પ્રેમ ક્રીડા, અને પ્રસંગહાસ્ય એ અઢાર દોષ જેમના નાશ પામ્યા છે, તે દેવાધિદેવને હું નમસ્કાર કરું છું વળી-

"नो यः शूलं धत्ते न च युवतिमङ्के मदनना ।
न शार्ङ्गि चक्रं वा न हलमुशलाद्यायुधवरम् ।
विनिर्मुक्तः क्लेशैः परहितविधानोद्यतधियम्
शरण्यं भूतानां तमृषिमुपयातोऽस्मि शरणम् ॥ १ ॥"

અર્થાત્-જે દેવ ત્રિશૂલને ધારણ કરતા નથી કામવિકારને પેદા કરવાવાળી સ્ત્રીને ખોળામાં ધારણ કરતા નથી અને શાર્ઙ્ગિને તથા ચક્રને ધારણ કરતા નથી અને હલ-મુશલ આદિ શસ્ત્રોને ધારણ કરતા નથી અને જે રાગ, દ્વેષ અજ્ઞાન વિગેરે સર્વ ક્લેશોથી રહિત છે, પરજીવોનું હિત કરવામાં ઉદ્યમવંતી બુદ્ધિને ધરનારા છે અને જગતના જીવોના શરણભૂત છે એવા ઋષિ (સાચા દેવ)નું શરણ હું અંગીકાર કરું છું વળી તે દેવ કેવા હોય છે તે કહે છે-

"लोकस्वार्थं परहितं सर्वज्ञं सर्वरूपम्,
सर्वाकार विविदिमन्तम् यो विजानाति विश्वम् ।

१-२-दृष्टव्य मिश्र

ब्रह्मा विष्णुर्भवतु वरदः शंकरो वा हरो वा,

यस्याचिन्त्यं चरितमसमं भावतस्तं प्रपद्ये ॥ १ ॥"

અર્થાત્–સ્વાર્થનો જેણે ત્યાગ કર્યો છે, પરહિતમાં જે સદા તત્પર છે અને સર્વરૂપ, સવાકાર એટલે ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવ રૂપ ત્રણ પ્રકારના સ્વરૂપવાળા જગતને જે સદાકાલ અનન્યસદૃશપણે જાણે છે તથા જેનું ચરિત્ર અચિંત્ય અને અનન્યસદૃશ છે, એવા દેવ નામથી–બ્રહ્મા હોય વિષ્ણુ હોય અથવા વર એટલે પ્રધાન જ્ઞાનાદિ–તેના આપવાવાળા (વરદ) ભગવાન હોય અથવા શં એટલે સુખ તેના કરનાર શંકર હોય કે મહાદેવ હોય–તેને સાચા ભાવથી પોતાના પરમદેવ કરીને માનું છું

જગતમાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહાદેવ, બૌદ્ધ, જૈમિની જિનેશ્વર આદિ અનેક દેવો છે તેમાથી કોઈ એક દેવ સર્વજ્ઞ સત્યવક્તા હોવા જોઈએ કહ્યું છે કે–

"अवश्यमेषां कतमोऽपि सर्ववित्, जगद्धितैकान्तविशालशासनः ।

स एव मृग्यो मतिसूक्ष्मचक्षुषा, विशेषमुक्तैः किमनर्थपण्डितैः ॥१॥"

અર્થાત્–ઉપર કહેલા દેવોમાથી કોઈ એક સર્વજ્ઞદેવ જગતને એકાંત હિતકારી એવા વિશાળ શાસ્ત્રોના કથન કરનારા હોવા જોઈએ બુદ્ધિ રૂપ સૂક્ષ્મ ચક્ષુવડે કરીને આપણે તેમની તપાસ કરવી જોઈએ બીજા અનર્થભૂત કથન કરનારા અજ્ઞાની પંડિતોનો વિચાર કરવાથી, અથવા તેમનાં વચનો સાંભળવાથી કે તેમને ઇષ્ટદેવ માનવાથી શું પ્રયોજન છે? અર્થાત્–કાંઈ પણ નથી.

હવે એ દેવોમાથી કયા દેવને સાચા માનવા, તેનો વિચાર તમારે જ કરવો જોઈએ કહ્યું છે કે–

"अमी गुणाश्च दोषाश्च, क सामस्त्येन भेजिरे ।

जिनं तदितरं वाऽपि, स्वयमेव विचिन्त्यताम् ॥ १ ॥"

१–लोकतत्त्व निर्णय

અર્થાત્-સ્વાર્થત્યાગ પરોપકારાદિ પૂર્વે કહેવા ગુણો તથા ક્રોધ, માન, માયાદિ દુર્ગુણો એમાં અર્થાત્ કોને વિષે રહે છે? જિનેશ્વર ભગવાનમાં કે બીજા દેવોમાં ?-તેનો વિચાર પોતે પોતાની મેળેજ કરવો

આ વિષયમાં હવે વિશેષ કહેવાનું કાંઈ પ્રયોજન નથી. માત્ર સાર એજ છે કે-સાંસારિક પદાર્થોમાં જેનાથી આસક્તિ થાય છે, તેનાથી તે મહાપુરુષો વિપરીત લક્ષણવાળા જ હોય છે

સુગુરુ કોને કહેવાય ?

હવે ગુરુનું સ્વરૂપ જોઈએ તે સંબધમાં કહ્યું છે કે-

"[1]त्यक्तदारा सदाचारा, मुक्तभोगा जितेन्द्रिया ।
जायते गुरवो लोके, सर्वभूताभयप्रदा ॥ १ ॥
"धर्मज्ञो धर्मकर्ता च, धर्ममार्गप्रवर्त्तक ।
सत्वेभ्यो धर्मशास्त्रार्थ,-देशको गुरुरुच्यते ॥ २ ॥"

અર્થાત્-સદાચારી સ્ત્રી તથા ભોગનો ત્યાગ કરનાર જિતેન્દ્રિય અને પ્રાણીમાત્રને અભય આપનાર-એવા જે હોય તે લોકમાં ગુરુ ગણાય છે વળી-ધર્મના જાણકાર ધર્મના કરનાર ધર્મના માર્ગમાં પ્રવર્ત્તાવનાર અને જીવોની આગળ ધર્મશાસ્ત્રનું નિરૂપણ કરનાર ગુરુ કહેવાય છે

આત્મહિત ઇચ્છનારે આવા જ ગુરુની સેવા કરવી આવા ગુરુ હોય તેજ સંસારસમુદ્રનો પાર પામવા તથા પમાડવા સમર્થ થાય છે નામ માત્રે કરીને કુલક્રમથી આવેલો કોઈ કોઈનો ગુરુ થતો નથી વલી સ્વાર્થમાં તત્પર તો ઘેર ઘેર જોવામાં આવે છે પણ પરોપકારી પંડિતો વિરલા જ હોય છે કહ્યું છે કે-

"वाङ्मात्रसारा परमार्थशून्या, न दुर्लभास्त्विहकथा मनुष्या ।
ते दुर्लभा ये जगतो हिताय, धर्मे स्थिता धर्ममुदाहरन्ति ॥१॥"

૧-કુમારપાલ પ્રબંધ

અર્થાત્-માત્ર બોલવામા જ સારા પણ પરમાર્થથી રહિત તથા ચિત્રમરી કથાઓ કહેનારા મનુષ્યો દુર્લભ નથી, પણ ધર્મમાં સ્થિર રહીને જગતના હિતના અર્થે ધર્મનું કથન કરનારા સત્પુરુષો દુર્લભ છે

સુગુરૂના યોગથી થતો લાભ

સદ્ગુરુના સંબંધનું પ્રયોજન એ છે કે-સોબતની અસર થયા વિના રહેતી નથી કહ્યું છે કે-

" जीवोऽय विमलस्वभावसुभग सूर्योपलस्पर्द्धया,
घत्ते सगवशादनेकविकृतिं लुप्तात्मरूपस्थिति ।
यथाप्नोति रवेरिवेह सुगुरो सत्पादसेवाश्रयम्,
तज्जातोर्जिततेजसैव कुरुते कर्मेधन भस्मसात् ॥ १ ॥"

ભાવાર્થ-આ જીવ સૂર્યકાંત મણિની જેમ નિર્મલ સ્વભાવે સુંદર છે પરંતુ પાચ વર્ણની સંગતથી જેમ સૂર્યકાંત મણિ નાના પ્રકારના સ્વરૂપને ધારણ કરે છે તેની પેઠે જીવ પણ કર્મના સંબંધને લઈને નાના પ્રકારની ગતિને ધારણ કરે છે અને તેથી જ તેણે પોતાના શુદ્ધ ચિદાનંદ સ્વરૂપની સ્થિતિનો લોપ કરેલો છે પરંતુ સૂર્યનો સંબંધ થતાં સૂર્યકાંત મણિ જેમ ઉત્કટ તેજવાળો થઈને સંબધમાં આવેલી વસ્તુઓને બાલી ભસ્મ કરી સ્વરૂપને પ્રકાશે છે, તેવી રીતે સુગુરુના શરણનો આશ્રય પ્રાપ્ત થવાથી જીવ પણ સંબંધિત કર્મોનો નાશ કરીને, પોતાના સ્વરૂપને પ્રકાશિત કરે છે

ધર્મની પરીક્ષા કરવી જોઈએ

હવે આપણે ધર્મના સ્વરૂપનો વિચાર કરીએ કહ્યુ છે કે-

" *धम्म जणो विमग्गइ, मग्गतेवि अनयाणइ विसेस ।
धम्मो जिणेहिं भणिओ, जत्थ दया सव्वजीवेसु ॥ १ ॥"

*-कुमारपाळ प्रबध

અર્થાત્-મનુષ્ય ધર્મની શોધ તો કરે છે પણ શોધ કરવા છતાંય, વિશેષે કરીને જિનેશ્વર ભગવાને કથન કરેલો, કે જેમા સર્વ જીવોને વિષે દયા રાખવાનું કથન કરેલ છે તે ધર્મને જાણતો નથી વળી તે ધર્મ કેવો છે તે કહે છે—

"¹तिन्निसया तेसट्ठा, दसणभेया परप्परनिरद्धा ।
न य दूसति अहिंस, त गिण्हृ जत्थ सा सयला ॥ १ ॥"

અર્થાત્-પરસ્પર વિરોધી ત્રણસો ને ત્રેસઠ મતવાળા, જેમાં સર્વે જીવોની દયા રહી છે એવા અહિંસા ધર્મને ગ્રહણ કરે છે, પરંતુ દૂષણ દેતા નથી અહિંસાને પરમ ધર્મ કહ્યો છે તે પરીક્ષા કરી અંગીકાર કરવો, કહ્યુ છે કે —

"*स्तुति सुदर ति अ, सव्वो घोसेइ अप्पणो पणिय ।
कणएण व्व धितव्व, सुदर परिक्खिय काउ ॥ १ ॥"

અર્થાત્-સર્વે મતવાલાઓ પોતપોતાના ધર્મને શ્રેષ્ઠ કહે છે, પરંતુ સુવર્ણની માફક પરીક્ષા કરીને સારો હોય તે જ ગ્રહણ કરવો સુવર્ણની પેઠે ધર્મની પરીક્ષા કેવી રીતિએ કરવી, તે બતાવે છે —

"*यथा चतुर्भि कनक परीक्ष्यते, निघर्षणच्छेदनतापताडनै ।
तथैव धर्मो विदुषा परीक्ष्यते, श्रुतेन शीलेन तपोदयागुणै ॥१॥"

અર્થાત્-જગતમા ધર્મ એવો શબ્દ તો બહુ સંભળાય છે પણ જેમ સુવર્ણની પરીક્ષા કરવામા આવે છે તેમ તેની પરીક્ષા કરવી. જેમ સુવર્ણને કસોટી ઉપર ઘસીને કાનસ મૂકીને તપાવીને તથા ખખડાવીને પરીક્ષા કરવામા આવે છે તેમ ધર્મની શાસ્ત્રથી, શીલથી તપથી અને દયાથી પરીક્ષા કરીને ગ્રહણ કરવો

1—आ स्वरूप सूयगडाङ्गसूत्रथी जोवु
*—कुमारपाल प्रबंध

દેવ-ગુરૂ-ધર્મનું સ્વરૂપ જાણવાથી થતો લાભ

દેવ, ગુરુ અને ધર્મનું સ્વરૂપ કિંચિત્ માત્ર કહેવાનું પ્રયોજન એ છે કે-જેના ઉપર વિશ્વાસ કરવો હોય તેનું સ્વરૂપ તેના ગુણ તથા વર્તન તરફ અવશ્ય ખ્યાલ કરવાની જરૂર છે ખ્યાલ કરતા તે ઉત્તમ છે-એમ લાગે તો તે વસ્તુ તરફ આપણું વલણ થાય છે અને તેના વચનો ઉપર વિશ્વાસ રાખી શકાય છે વિશ્વાસ રાખી મહાપુરુષોના કથનાનુસાર તે માર્ગનો અંગીકાર કરવાથી, આપણું શ્રેય અવશ્ય થાય છે એટલા જ માટે ધર્મના મુખ્ય પ્રવર્તકો-પરમ દેવ તથા પરમ ગુરૂ તરીકેના સ્વરૂપથી ઓળખાય છે તેમના કથનાનુસાર સ્વરૂપને જાણવાથી તેમના ધર્મતત્ત્વોનો બોધ થઈ શકે છે તથા તે ઉપરથી બુદ્ધિમાન પુરુષો ઘણો સારો વિચાર કરી શકે છે જો કે-અનેક પંથના અનેક ગ્રંથો એકેક પક્ષના આશયથી રચાયેલા હોવાથી બુદ્ધિમાનોને સંતોષ આપી શકતો નથી પણ સત્પુરુષોના મુખથી નીકળેલી નિષ્પક્ષપાત વાણી શ્રોતાજનોના મનને ઘણો જ સંતોષ આપનારી થઈ શકે છે એમ હું મારા ટુંક અનુભવથી કહી શકું છુ પરતુ તેવા મતવાળા પુરુષોનો વિશેષ પરિચય અને તેમના તરફનું શ્રવણ મનનાદિ અધિક થયા વિના એકદમ તેવો અનુભવ થવો અતિ દુર્ઘટ સમજુ છુ આટલુ સામાન્ય માત્ર કહીને હું મારા વિષયની સમાપ્તિ કરુ છુ

પ્રથમ વ્યાખ્યાન સમાપ્ત

વ્યાખ્યાન બીજું

દેવ-ગુરૂના સ્વરૂપનું
વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ

मंगलाचरणम् ।

रागद्वेषविजेतारं, भेत्तारं कर्मभूभृताम् ।
ज्ञातारं विश्वतत्त्वानां, वन्दे तद्गुणलब्धये ॥ १ ॥

અર્થ-રાગ અને દ્વેષાદિ આત્માના શત્રુઓને જેણે હત્યા છે, અને કર્મ રુપી પર્વતો જેણે ભેદી નાખ્યા છે અને જગતના તત્ત્વો જેણે જાણ્યા છે, તેવા સર્વજ્ઞ ભગવાનને હું નમસ્કાર કરૂં છું તેટલા જ માટે કે-તેમના ગુણોની પ્રાપ્તિ અમોને પણ થાય

શ્રીમાન્ ગાયકવાડ સરકાર મહારાજા તથા સભ્યજનો!

આપની ધર્મવિષયક શ્રવણાભિલાષા થવાથી પ્રથમ દેવ, ગુરુ અને ધર્મના સંબંધે જે અક્ષરો અમોએ કહીને બતાવ્યા હતા તે વિષય તદ્દન સામાન્ય માત્ર હોવાથી, સંતોષ ન થાય તે વાસ્તવિક જ હતું અનેક પ્રકારની રાજ્યની પ્રવૃત્તિઓ હોવા છતા, આપશ્રીએ ફરીથી જૈનધર્મના સ્વરૂપને જાણવાની ઇચ્છા દર્શાવી, તેથી અમો આનંદિત થયા છીએ પરન્તુ તેવા પ્રમાણથી સમજાવવાની મારી શક્તિ નથી' તો પણ ગુરુકૃપાથી પૂર્વના કથનમાં કિંચિત્ સ્પષ્ટપણું કરવા ધારું છું વિચાર કરવો તે તો આપ બુદ્ધિમાનોને આધીન છે

ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીમા થતા તીર્થંકરદેવો

જેવી રીતે બીજા શાસ્ત્રકારો ૧-સતયુગ, ૨-દ્વાપર, ૩-ત્રેતા, અને ૪ કલિયુગ-એમ ચાર યુગ માને છે, તેવી રીતે જૈન શાસ્ત્રોમા પણ કાલના બે વિભાગ કહેલા છે એક ઉત્સર્પિણી (ચડતો આરો) અને બીજો અવસર્પિણી (ઉતરતો આરો) તેમા પણ એકેકના ૭ ૭ વિભાગ કહેલા છે, પરન્તુ તેમા સતયુગાદિકના કાલમાનથી ઘણો ફેરફાર છે તે વિષય વિસ્તારયુક્ત હોવાથી આ પ્રસંગે કહી શકાય નહી તે બન્ને પ્રકારના કાલને એક ચક્ર કહેવાય છે આ સૃષ્ટિ અનાદિ-અનંત રૂપે હોવાથી તેવા અનંતા ચક્ર થઈ ગયા છે અને આગલ પણ અનંતા ચક્ર થશે તે ઉત્સર્પિણીના અને અવસર્પિણીના ૭ ૭ વિભાગના મધ્યમ કાલમા તેવા પરમ દેવ ચોવીસ ચોવીસ નિયમબદ્ધ થયા કરે છે

શ્રી રત્નશેખરસૂરિ મહારાજે "ક્ષેત્રસમાસ"મા કહ્યુ છે કે -

"कालदुगे तिचउत्था,-रगेसु एगुणनवइपक्खेसु ।
सेसगएसु सिज्झंति, हुंति पढमतिमजिणिंदा ॥ १ ॥"

અર્થાત્-તે બન્ને પ્રકારના કાલમા જે ૭ ૭ વિભાગ બતાવ્યા છના તેમા પ્રથમ અવસર્પિણીના ત્રીજા વિભાગમા નેવાસી (૮૯) પક્ષ બાકી રહે તે વખતે તથા ચોથા વિભાગના નેવ્યાસી (૮૯) પક્ષ બાકી રહે તે વખતે અનુક્રમે પહેલા અને ચોવીસમા પરમ દેવ મોક્ષે જાય એજ પ્રમાણે ઉત્સર્પિણીના ત્રીજા વિભાગના તેમજ ચોથા વિભાગના પણ નેવ્યાસી (૮૯) પક્ષ જાય, તે વખતે અનુક્રમથી પહેલા અને ચોવીસમા પરમ દેવનો જન્મ થાય રાજા-મહારાજાદિકના જન્મ સમયે જેમ ઉચ્ચ ગ્રહાદિક યથાયોગ્ય મલી આવે છે, તેમજ આ વિષયમા પણ સમજવુ

પરમ દેવ કેવી રીતે થાય તેનો વિચાર

જે જીવ પરમ દેવ થાય તે એકના એક છે–એમ ન સમજવું પણ જે જે જીવે પૂર્વના કોઈક ઉત્તમ ભવમાં પરમ દેવ અગર તેવા ગુરુના કથનથી યથાર્થ તત્ત્વોની શ્રદ્ધા કરી છે પછી તે ભવમા અથવા તો તેવા બીજા અનેક ભવોમા તેવા પરમદેવનો અથવા તેવા ગુરુનો સંયોગ મળી જવાથી, તેવા યથાર્થ તત્ત્વોનું વિશેષ જાણપણું કરીને તેવા પ્રકારના કોઈ અલૌકિક શુભ આચરણ આચરવાથી આત્માને અધિક દરજ્જે ચઢાવેલો છે, તેવો ઉત્તમ જીવ, સર્વથા મુક્ત થવાના ભવમા પણ કોઈક રાજ્યવંશીય ઉત્તમ કુલમા જન્મ પામે છે, તે વખતે પણ પૂર્વના ભવમા મેળવેલા જે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન (આ જ્ઞાનોના સ્વરુપનું વિવેચન ઘણુ લંબાણ હોવાથી પ્રસંગોપાત આગળ ઉપર કહેવામા આવશે)–હોય, તે ત્રણે જ્ઞાન સહિત જ જન્મ પામે છે તથી ભણ્યા વિના પણ બીજા જીવોને અતિ ચમત્કાર પ્રાપ્ત થાય તેવા જ્ઞાનવાના જ હોય છે

શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુનુ ટુંક વર્ણન

ચાલુ અવસર્પિણીના ત્રીજા વિભાગમા પ્રથમ પરમ દેવ ' ઋષભદેવ ભગવાન ' થયા તેમનું ટુંક સ્વરૂપ જોઈએ –

શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન થવાના પહેલા તેરમા ભવ ઉપર ધના સાર્થવાહ નામના મહર્દ્ધિક વ્યવહારી હતા તેમણે મોટી અટવીનું ઉલ્લંઘન કરી બીજા શહેરમા જવાની વખતે ઉદ્‌ઘોષણા કરાવી કે–' જેને વસંતપુર શહેરમા આવવાની ઈચ્છા હોય, તે સુખેથી આવે તેમને સર્વ પ્રકારની સગવડ કરી આપીશુ ' તે અવસરમાં મહામુનિઓનો પણ જવાનો વિચાર થયો શેઠને ત્યા બે મુનિઓને મોકલીને સાર્થમા રહેવાની માગણી કરી શેઠે પણ કહ્યું કે– હું આપની સગવડતા રાખીશ, સુખેથી પધારજો ' તે વખતે શેઠને ત્યા કેરીઓનું ભેટણું આવેલુ હતું, તેમાથી કેટલીક કેરીઓ તે મુનિઓને આપવા

માડી પરન્તુ તે મુનિઓએ કહ્યું કે–' વિશેષ પ્રકારનો સંસ્કાર થયા વિના–બીજ સહિત વસ્તુને અમે અંગીકાર કરતા નથી ' આથી શેઠના મનમાં અતિ ચમત્કાર પ્રાપ્ત થયો તેથી આગ્રહપૂર્વક કહ્યું કે– ' આપ અવશ્ય પધારી મને પાવન કરશો ' ઇત્યાદિ ગરમીના દિવસોમાં ચાલતી વખતે સાધુઓ પણ સાથમાં થઈ ગયા રસ્તામા ઘણો વરસાદ થવાથી જંગલમાં જ પડાવ નાખવો પડ્યો સાધુઓ પણ એકાદ ઝુપડીમા રહીને નિર્વાહ કરી રહ્યા છે રાત્રિના સમયે ફરીથી વરસાદની મોટી ગર્જના વખતે શેઠ વિચાર કરે છે કે–' મારા સાર્થમા કોણ કોણ છે અને કેવી રીતે નિર્વાહ કરતા હશે ? ' ઇત્યાદિ વિચાર કરતા તે મહામુનિઓના તરફ લક્ષ પહોંચવાથી શેઠ પશ્ચાત્તાપમા પડી ગયા કે–' મેં સગવડતા રાખવાનું કહેલું છતા એક વાર પણ ખબર લઈ શક્યો નથી તે મહાત્માઓની પાસે કોઈ પ્રકારનું સાધન પણ નથી તો કેવી રીતે નિર્વાહ કર્યો હશે ? હું તે મહાત્માઓને મુખ પણ કેવી રીતે દેખાડી શકું ? ' એ વિચાર તેણે પોતાના ખાસ મિત્રને કહી બતાવ્યો મિત્રે કહ્યું કે– બૂન થઈ તેની ફરમ્ત નથી પણ મુનિઓની પાસે તો અવશ્ય જવું જ જોઈએ તે કોપ કરે તેવા નથી.' છેવટે તે મિત્રની સાથે જઈને નમસ્કાર કર્યો નીચું મુખ રાખી અપરાધીની પેઠે કહેવા લાગ્યા કે– હે મહારાજ ! હું આપની સંભાળ બીલકુલ રાખી શક્યો નથી, તેથી મારા અપરાધની ક્ષમા કરશો. ' મુનિઓએ જવાબ દીધો કે–' તમારા સાથમાંથી અમારો નિર્વાહ સારી રીતે થયા કરે છે માટે કોઈ બીજો વિકલ્પ કરશો નહિ. ' ઇત્યાદિ અનેક આલાપ-સંલાપ થતા, શેઠના મનને પણ સંતોષ થયો પછી ભોજનના માટે આગ્રહ કરી બે મુનિઓને લઈ ગયા. ભવિતવ્યતાના યોગથી ભોજનની તૈયારી ન હોવાથી શેઠ અત્યન્ત ઝાંખા પડી ગયા અને વિચાર કરવા લાગ્યા કે– હું આજ સુધી કાંઈ પણ કરી શક્યો નથી અને આજે પણ તેવો અવસર આવી બન્યો ફરીથી પણ મુખ કેવી રીતે બતાવી શકીશ ? ' ઇત્યાદિક વિકલ્પો

કરેતા ધૃતનું ભાજન નજરે પડ્યુ તેમાંથી તેમણે ઘૃત આપવાની ઇચ્છા દર્શાવી અને મુનિઓએ પણ તેવો ભાવ જોઈને પાત્ર ધર્યું હર્ષો લ્લાસના વશથી પાત્ર ભરીને શેઠ ઘણા ખુશી થયા પછી તે મુનિઓનો વિશેષ પરિચય અને વારંવાર તેમના ઉપદેશનું શ્રવણ કરતા અધિક શ્રદ્ધાવાન થઇ, કેટલાક તત્ત્વોને પણ સમજ્યા

એવી રીતે ધર્મવિષયક પરિણામ ાા યોગથી ઉત્તરોત્તર બાર ભવ સુધી દેવતાની ગતિના તેમજ મનુષ્યની ગતિનાં અધિક અધિક સુખોને ભોગવીને આ અવસર્પિણીના ત્રીજા વિભાગમાં નાભિરાજાની મહારાણી મરૂદેવીની કુક્ષિ રૂપ સરોવરમા હંસ રૂપે ઋષભદેવપણે ઉત્પન્ન થયા

તેમણે અગાર લીપિ અને ચોસઠ કલાદિક આ દુનિયાનો વિશેષ વ્યવહાર ચલાવ્યો તેમને ભરતાદિક સો પુત્રો હતા જેમના નામથી આ ક્ષેત્રનું નામ પણ ભરત પડેલુ છે જેમ (ચરિત્ર ભાગવતમાં પણ જૈન ગ્રંથોથી ફેરફારપણે લખાયેલુ છે

શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનને પિતામહાદિક અનેક પ્રકારનાં બિરૂદ મહાત્માઓ ાા તરફથી પ્રાપ્ત થયેલા છે

' શ્રાદ્ધગુણ-વિવરણ ' મા કહ્યુ છે કે –

" धणसत्थवाहजम्मे, ज घयदाणकय सुसाहूण ।
तक्कारणमुसभजिणो, तेइक्कपियामहा जाओ ॥ १ ॥ "

અર્થાત્—ધના સાર્થવાહ નામના તેમના ભવમા જે ઉત્તમ સાધુઓને ધૃતનું દાન આપ્યુ તે કારણથી ઋષભદેવ ભગવાન ત્રણ લોકમા પિતામહ બિરૂદને પ્રાપ્ત થયા

તે પરમ તત્ત્વોના શ્રદ્ધાનનો અને તે પરમદેવની તથા તેવા મહામુનિઓની સેવા તેમજ તેવા અલૌકિક આચારના પાલનનો જ

પ્રતાપ સમજવો ઈત્યાદિક ચોવીસ પરમ જીવો પુર્વના ભવોમાં સત્ય પદાર્થોના શ્રદ્ધાનના યોગથી નાના પ્રકારના સહાય શ્રો સેવીને પરમ દેવની પદવીના અધિકારિઓ થયા છે, તેમની શ્રદ્ધા અને કર્તવ્યોનો વિશેષ વિચાર કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્યજી કૃત ત્રિષષ્ઠીય ચરિત્ર ' નામના ત્રીસ હજાર શ્લોક પ્રમાણવાળા ગ્રંથના શ્રવણથી જાણી શકાય તેમ હોવાથી, તે ગ્રંથ વાચવાની ભલામણ કરુ છુ

હવે તે પરમ દેવો સર્વથા મુક્ત થવાના ભવમા ત્રણ જ્ઞાને યુક્ત હોવાથી પૂર્વના ભવોમા અનુભવેલા સાધુના કર્તવ્યોને અંગીકાર કરતી વખતે પણ મન પર્યવ નામના ચોથા જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરીને, પછી આત્માના તીવ્ર પરિણામના યોગથી જ્ઞાનાદિકના ઘાતક જે બલિષ્ઠ કર્મો છે તેનો નાશ કરીને સર્વ તત્ત્વોનુ યથાર્થ અને સંપૂર્ણ સ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ કરીને, પછી સર્વ જીવોના હિતને માટે જીવાદિક યથાર્થ તત્ત્વોનું સ્વરૂપ બતાવીને, પછી સાધુધર્મનો ઉપદેશ અને તેમાથી કઠીન ભાગ બાદ કરીને ગૃહસ્થોના ધર્મનો પણ ઉપદેશ કરી ગયા છે

સાધુના આચારો

જીવાદિક તત્ત્વોનો વિષય અતિ ગભીર અને મહાન હોવાથી અત્રે કહેવામા આવશે નહિ માત્ર અનુક્રમથી સાધુ અને ગૃહસ્થોનો સામાન્યપણે આચાર કહીએ છીએ પ્રથમ સાધુના આચારનુ સ્વરૂપ –

" महाव्रतधरा धीरा, भैक्षमात्रोपजीविन ।
सामायिकस्था धर्म्मोप,–देशका गुरवो मता ॥ १ ॥"

અર્થાત્–પાચ મહાવ્રતોને ધારણ કરી તેનુ પાલન કરનારા, અનેક સકટોમાં પણ ધૈર્યને નહિ છોડનારા, ધારણ કરેલા વ્રતોમા દૂષણ નહિ લગાડનારા, પોતાને માટે કરાવીને ભોજન પણ નહિ લેનારા, માત્ર ધર્મના સાધનમા ઉપયોગી થાય તેટલા પૂરતી શરીરની રક્ષા માટે–ભિક્ષા દ્વારા નિર્દોષ આહારને લાવીને નિર્વાહ કરનારા વસ્ત્રાદિ

ક પણ મર્યાદાથી અવિકપણે સગ્રહ નહિ કરનારા રાગદ્વેષાદિકની પરિણતીથી રહીત મધ્યસ્થ વૃત્તિને ભજનારા, માત્ર જીવોનાક યાણ માટે નગરાદિમા મર્યાદા પૂર્વક રહીને પરમદેવ કથિત ધર્મનો યથાર્થ પણે ઉપદેશ આપીને ધર્મમા સ્થિર કરનારા મહામુનિઓ હોય છે ૧

મહાવ્રતોના નામ

॥ अहिंसासत्यमस्तेय ब्रह्मचर्यापरिग्रह

पचमि पचमिश्चक्ता भावनाभिर्विमुक्तये ॥ १ ॥

અર્થ—અહિસા-સર્વ જીવ ઉપર ૧ સૂનૃત-સત્યવચન ૨ અસ્તેય-ઉચિત વસ્તુ પણ માલીકના દીધા વગર નહિ લેવી ૩ બ્રહ્મચર્ય-સર્વથા સ્ત્રી સેવનથી વિરક્ત ૪ અપરિગ્રહ-ધન ધાન્યાદિકના ત્યાગી ૫ એ પાચેને મહાવ્રતો કહે છે અને એકેકની પાચ પાચ ભાવનાઓ કે એ પાચ મહાવ્રતો અને એ પાચ મહાવ્રતોની પચીશભાવનાઓ મોક્ષના અર્થી સાધુ અવશ્ય પાલણ કરે ૨

અહિસાનુ સ્વરૂપ

॥ यत् प्रमादयोगेन, जीवितव्यपरापण

त्रसाना स्थावराणांच, तदहिंसा व्रत मत ॥१॥

અર્થ—હાલતા ચાલતા બે ઇંદ્રિયાદિક જીવો ત્રસ પણે કહેલા છે અને પૃથ્વી પાણી, અગ્નિ વાયુ અને વનસ્પતિના જીવોને સ્થાવર કહેલા છે, તેમનો રાગ દ્વેષ, અજ્ઞાનાદિક જે પ્રમાદો છે તેના વશ થઈને ઘાત દિકથી નાશ ન કરે તેનુ નામ અહિસા વ્રત કહેલુ છે ૦

સત્યવચનનુ સ્વરૂપ

॥ प्रिय पथ्य वचस्तथ्य सूनृतव्रतमुच्यते

तत्तथ्यमपि नो सत्यमप्रियचाहित च यत् ॥ १ ॥

અર્થ—જે વચન બોલવાથી બીજા જીવને આનદ થાય તેનું નામ પ્રિય અને જે વચન તે જીવને સદા હિતકારક હોય તેનુ નામ પથ્ય છે તેનુ યથાર્થ વચન હોય તેનુ નામ સત્યવ્રત કહેલુ છે પરતુ જે વચન વ્યવહારથી સત્ય હોય છતા બીજાના હૃદયને ભેદન કરનારૂ

હોય તો તે સત્યરૂપે ન સમજવું જેમકે-કાણાને કાણો રોગીયાને કોઢીયો ઇત્યાદીક વચનને બોલવું તેને સત્યવ્રત કહેલું છે ॥૪॥

અસ્તેયનું સ્વરૂપ

[1] ॥ अनादानमदत्तस्या स्तेयव्रतमुदीरितम् ।
बाह्याः प्राणा नृणामर्थो, हरता तं हता हि ते ॥ ५ ॥

અર્થ—કોઈ પણ પદાર્થને માલિકના આપ્યા વિના લેવો નહિ કારણ કે ધનાદિક પદાર્થો મનુષ્યના બાહ્યના પ્રાણો છે તેથી બીજાના ધનાદિકને હરણ કરનારે તેના પ્રાણોનુંજ હરણ કર્યું ગણાય તેથી દીધા વગર નહિ લેવાનો જે નિયમ તેનું નામ અસ્તેયવ્રત કહેલું છે ॥૫॥

બ્રહ્મ વ્રત સ્વરૂપ

दिव्यौदारिककामानां कृताऽनुमतिकारितैः
मनोवाक्कायतस्त्यागो ब्रह्माष्टादशधा मतं ॥ १ ॥

અર્થ—દેવતાના શરીર સબંધી ૧ તથા ઔદારિક શરીર તે મનુષ્ય ૨ અને તિર્યંચ (અર્થાત્ પશુ) ૩ સબંધી કામભોગ એટલે વિષય સેવન કરવું ૪ તેમજ બીજા પાસે કરાવવું ૫ તેમજ વિષય સેવન કરનારને સારો છે એમ કરીને માનવું ૬ એ છએ ભેદોને મન ૧ વચન ૨ અને કાયા ૩ થી ગુણીએ તો અઢાર ભેદો થાય તે બધાએ પ્રકારથી મૈથુન સેવન કરવાનું ત્યાગ તેનું નામ બ્રહ્મચર્ય વ્રત કહે છે ॥૬॥

પાંચમા વ્રતનું સ્વરૂપ

[1] ॥ सर्वभावेषु मूर्छाया स्त्यागः स्यादपरिग्रहः ।
यदसत्स्वपि जायेत मूर्छयाचित्तविप्लवः ॥ १ ॥

અર્થ—નાના પ્રકારના જે પદાર્થો છે તેના ઉપર જે મમત્વ ભાવ નહિ કરવો તેનું નામ અપરિગ્રહવ્રત કહે છે તેનું કારણ એ છે કે વસ્તુ (પદાર્થ) નહિ હોવા છતાં પણ જીવોને આત્માની અંદર તીવ્ર મૂર્છાઓ લાગેલીજ હોય છે તેથી જે મહાત્માઓએ પોતાના શરીર માત્રની ઉપર પણ મૂર્છા રાખી નથી તેજ પૂરેપૂરા ત્યાગી ગણાય જો એમ કહેવામાં ન આવે તો કુતરા બિલાડા

૧ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યકૃત યોગશાસ્ત્ર

પણુ ત્યાગીની ગણત્રીમા આવી જાય ॥ ૭ ॥ એ પાચ મહાવ્રતનુ સ્વરૂપ કહ્યુ હવે પચીસ ભાવનાઓનુ કિંચિત સ્વરૂપ દર્શાવીએ છીએ

પ્રથમ મહાવ્રતના રક્ષણ કરવા માટે આ પાચ ભાવનાઓ ભાવે.

મનોગુપ્તિ—પાપ કાર્ય સબધી ક્રિયા માથી મનને હઠાવવુ તેનુ નામ મનોગુપ્તિ સાધુ સૂક્ષ્મ યા સ્થૂલ કોઈ પણ પ્રાણીની હિંસાથી મુક્ત છે તેણે પ્રથમ પોતાના મનને અવશ્ય દબાવવાની જરૂર છે જે પ્રાણી મને કરી હિંસાનુ ચિંતવન કરે છે અને જો કે કાયાએ કરી હિંસા કરતો નથી તો પણુ તે હિંસાથી થનારા કર્મને ઉપાર્જન કરે છે

॥ मन एव मनुष्याणां कारण बधमोक्षयो ।
बधाय विषयासंगी मुक्त्यैनिर्विषय पुन ॥ १ ॥

અર્થ—મન જ્યારે ઈન્દ્રિયોના વિષયોમા આશક્ત થાય છે ત્યારે કર્મબધન કારણુ થાય છે અને જ્યારે ઈન્દ્રિયોના વિષયથી વિમુખ થઈ નિર્વિષયી થાય ત્યારે મોક્ષનુ કારણુ થાય છે માટે મનુષ્યને મન છે તેજ કર્મબધનું તથા કર્મથી મુક્ત થવાનુ પ્રબળ કારણુ છે

તેના પ્રસન્નચદ્ર રાજર્ષિ આદિ અનેક દૃષ્ટાતો જૈન સિદ્ધાતમા દર્શાવેલ છે વળી એક મુનિરાજ પોતાના આત્માને ઉદ્દેશીને કહે છે કે—

कुकर्मजालं कुविकल्पसूत्रज निबध्य गाढ नरकाग्निमिध्धिरम् ।
विसारवत् घ्यप्स्यति जीव हे मन, कैवर्तकस्त्वामिति मास्य विश्वसी ॥ १ ॥

અર્થ—હે જીવ અનેક કુવિકલ્પ સુત્રે ઉત્પન્ન થએની કુકર્મરૂપી જાળોથી ગાઢ બાધી લેઈ નરકરૂપ અગ્નિવડે મચ્છની પેઠે આ માછીરૂપ મન તને બાળશે માટે એનો વિશ્વાસ ન કરીશ પ્રાણીને કોઈ પણુ કાર્ય કરવુ હોય છે ત્યારે પ્રથમ તત્સબધી વિકલ્પો અવશ્ય કરે છે અને વિકલ્પોએ કરી તેને દૃઢ કરે છે જે કાર્ય સબધી વિકલ્પો થોડા તે કાર્ય કરવાનો આગ્રહ પણુ ઘણુ કરી થોડો હોય છે જે કાર્યસબધી વિકલ્પો અધિક તે કાર્ય કરવામા આગ્રહ પણુ દૃઢ હોય છે માટે હિંસાકારી

કુવિકલ્પમા કદી પણ સાધુ મન પ્રવર્તાવે નહિ જેથી તેને હિસારૂપ જાળમા ફસાવવાનો સમય ન આવે માટે કુવિકલ્પ રૂપ પ્રવૃત્તિમાથી મનને અટકાવી સુવિકલ્પ રૂપ પ્રવૃત્તિમા જોડવુ કેવા પ્રકારના સુવિકલ્પમા મનને જોડવુ તત્સબધી કિંચિત્ દિગ્દર્શનરૂપ જૈનો પ્રાતઃકાળમા જે શ્લોકોનુ સ્મરણ કરે છે તેમાથી એક નીચે દર્શાવીએ છીએ

૧ ॥ शिवमस्तु सर्वजगत परहितनिरता भवन्तु भूतगणा ।
दोषा प्रयांतु नाश सर्वत्र सुखीभवन्तु लोका ॥

અર્થ—જગતના સઘળા પ્રાણીઓનુ કલ્યાણ થાઓ સર્વ પ્રાણી પરોપકારમા આસક્ત હો જગતમાથી સઘળા રોગનો નાશ થાઓ અને સર્વ ઠેકાણે પ્રાણીઓ સુખી થાઓ આ શ્લોકના સાર્થકમાજ તે ગત્રી દિવસ પોતાના મનને પ્રવર્તાવે, પોતે તેવા આચરણ કરે બીજા કેવી રીતે તેવા આચરણો કરે, તેનુ ચિંતવન કરી પોતાને તેમના કલ્યાણનો જે માર્ગ દ્રષ્ટિગોચર થાય તેમા પ્રવૃત્તિ કરવાનો ઉપદેશ દે અને પોતાની અને પરની શુભ પ્રવૃત્તિમા અનોદ પામે આ શ્લોક માત્ર દિગ્દર્શન રૂપ છે એવા અનેક શ્લોકો મહોપકારી પૂર્વ પુરુષો દર્શાવી ગયા છે આવા પ્રકારની પ્રવૃત્તિમા જેનુ મન વચન અને કાયા પ્રવર્તમાન છે તેજ પ્રાણી સ્વપરનુ હિત કરવા સમર્થ થાય છે તેજ પ્રાણી પોતાના સદૃશ બીજાને જુવે છે અને તેથી તેજ आत्मवत् सर्वभूतेषु य पश्यति स पश्यति એ વચનને સાર્થક કરે છે

આ પ્રથમ ભાવનાનુ સ્વરૂપ કહ્યુ હવે બાકીની ભાવનાઓ તથા ગૃહસ્થના આચારનુ સ્વરૂપ આગાડીના બીજા ભાષણમા કહીશ ઇત્યલ

॥ ઇતિબીજુ વ્યાખ્યાન સમાપ્ત ॥

बृहत् शांति